

HADTÖRTÉNELMI OKMÁNYTÁR

MAGYARÓVÁR ÉS MOSON MEGYE AZ 1809-ES FRANCIA MEGSZÁLLÁS ALATT

(SZÖLLÖSY PÁL NAPLÓFELJEGYZÉSEI)

BENDA KÁLMÁN—ÉRSZEGI GÉZA

1809. április 10-én kitört a régóta fenyegető háború az Osztrák Császárság és Napóleon Franciaországa közt. Az osztrák sereg kezdeti biztató ellenállás után általános visszavonulásra kényszerült. Károly főherceg a fősereggel Regensburgtól a Duna bal partján hátrált Napóleon előtt, s Béctől északra a Morva-mezőre szorult; János főherceg, a déli hadsereg parancsnoka, kénytelen volt Észak-Olaszországot kiüríteni, s Eugène Beauharnais itáliai alkirály elől csapataival Stájerországon át Magyarországra vonulni. Május 13-án Napóleon bevonult Bécsbe és a schönbrunni kastélyban ütötte fel főhadiszállását. Május 15-én innen bocsátotta ki híres kiáltványát a magyarokhoz, amelyben felszólította őket, hogy szakadjanak el a Habsburgoktól és válasszanak maguknak nemzeti királyt.

Május 21—22-én Károly főherceg Aspernnél véres ütközetben visszadobta a Duna bal partjára átkelő francia sereget, de győzelmét nem tudta kihasználni.

Június elején az olaszországi alkirály János főherceget üldöző csapatai benyomultak a Dunántúlra. János maradék erőivel észak felé hátrált, a Dunánál gyülekezett a magyar nemesi fölkelés is József főherceg-nádor parancsnoksága alatt. Június 24-én a franciák a győri csatában szétszórták a magyar nemesi fölkelést s elfoglalták a várost. 26-án elesett Pozsony is. A Dunántúl nyugati és északi része a francia csapatok megszállása alá került.

Közben Napóleon július 5—6-án Wagramnál döntő győzelmet aratott Károly főhercegen, aki megtizedelt csapataival Morvaországba szorult. Július 12-én a hadviselő felek fegyverszünetet kötöttek s október 14-én aláírták a schönbrunni békét, melyben az Osztrák Császárság újabb területek átengedésére kényszerült, és 85 millió frank hadikárpótlás fizetését vállalta.

A hadjárat katonai története — amelynek itt csupán emlékeztetőül

idéztük legfontosabb eseményeit — szinte a legapróbb részletekig ismert. Közreadták Napóleon rendeleteit, tábornokaival — köztük a Magyarországon működő Eugène Beauharnais-val — váltott leveleit, ismerjük Károly főherceg intézkedéseit, a francia és osztrák csapatok létszámát, fegyvernemenkénti összetételét, a harcértékükre s hadmozdulataikra vonatkozó jelentéseket. Részletes leírások maradtak ránk a lelkes, de teljesen korszerűtlen magyar nemesi seregről, a csúfos vereséggel végződő győri csatáról, Győr és Pozsony elfoglalásáról, Napóleon egynapos győri látogatásáról. Ugyanakkor szinte semmit sem tudunk arról, mit jelentett a francia megszállás a nyugat-dunántúli megyék lakosságának. Milyen szolgáltatásokat követelt a francia sereg, s a nagyszámú katonaság eltartása milyen terhet rótt rájuk. Rekviráltak vagy vásároltak a franciák, ellenségként viselkedtek vagy Napóleon említett kiáltványa szellemében szövetségest láttak a magyarokban? Hogyan viselkedett az érintett megyék nemessége? A schönbrunni kiáltvány keltett-e valamilyen visszhangot soraikban? Barátot vagy ellenséget láttak-e a franciákban? És vajon a parasztság rokonszenvezett, fraternizált-e az országba benyomuló francia sereg katonáival? A forradalom harcosait látta bennük, akik számára is meghozták a földesúri elnyomás alól való szabadulást, vagy a hódítót, aki ellen még a nemesekkel is hajlandó összefogni?

Csupa fontos kérdés, és egyikre sem tudunk kielégítő választ adni, az eddig ismert iratok, följegyzések minderről alig szólnak. József nádor hivatalos iratai és terjedelmes naplója (mindkettőt kiadta *Dománovszky Sándor* a Magyarország újabbkori történetének forrásai sorozatban: József nádor iratai III. k., 1807—1809. Budapest, 1935.) igen értékes forrás a központi politikai és katonai szervek céljainak és működésének, a hadműveleteknek megismerésére, a magyar nemesi fölkelés történetére, a megszállt területek helyzetéről azonban ugyanúgy nem szól, mint ahogy a francia csapatok viselkedéséről sem. A nemesi fölkelés egyes résztvevőinek följegyzései — Joseph Heinrich von Beckers, a nádor főhadsegédének ötkötetes munkája, Hunkár Antal, Paintner Mihály, Voith Ferdinánd vagy Kisfaludy Sándor emlékiratai (adataikat l. *Kosáry Domokos*: Bevezetés a magyar történelem forrásaiba és irodalmába. II. k., Budapest, 1954., 592. s. köv. o.) — szintén csak a hadrakelt sereggel, íróik egyéni sorsával foglalkoznak. Csak két olyan naplót ismerünk, amely a megszállás alá eső területen íródott. Az egyik a győri karmelita szerzetesek naponként vezetett részletes följegyzése (Győr városa a franciák hatalma alatt 1809-ben. A Karmel-rendi székház naplójegyzeteiből. Kiadta *Németh Ambrus*. Történelmi Tár, 1904., 376—399. o.), a másik Skultéty Pál, a Moson megyei Rajkán birtokos pozsonyi ügyvéd májustól decemberig vezetett diáriuma. (Diarium complectens historiam belli anno 1809. Kiadta *Schrödl János*. Történelmi Tár, 1909., 580—608. o.) A Karmelita-napló csak Győr város és polgárai életébe enged bepillantást, Skultéty viszont a pozsonyi események mellett — amelyek természetesen csak a nagyobb részt foglalják el nála — vázlatosan szól a közeli szomszéd-

ban történekről is. Mint ügyvéd sok mindent hallott-látott, mint Pósony és Moson megyék táblabírája pedig hivatalosan is érintkezett a megszálló csapatok parancsnokaival. Ami keveset eddig tudtunk a francia csapatok és a lakosság viszonyáról, azt Skultéty naplójából merítettük.

Az elmondottak után érthető, történeti szempontból milyen jelentős az alábbiakban közlésre kerülő napló, mely 1809. június 2-ától november 20-áig, az első francia csapatok megjelenésétől az utolsó távozásáig részletes naponkénti följegyzésekben örökíti meg a Magyaróvárott és Moson megyében történeteket.

A Dunába ömlő Lajta torkolatában települt Magyaróvár, Moson megye székhelye, csak mezőváros volt. Az 1784-es népszámlálás 201 házat és 1976 lakost talált itt (Az első magyar népszámlálás. Szerk.: *Danyi Dezső és Dávid Zoltán*. Budapest, 1960., 92. o.), s a lakosság száma az 1840-es évekre sem emelkedett 2000 fölé. (*Fényes Elek*: Magyarország geographiai szótára. III. Pest, 1831., 174. o.) A város ipara, kereskedelme nem volt számottevő, lakóinak háromnegyede uradalmi cseléd, zsellér volt. A városiasnak még a magyarországi viszonyok közt sem igen nevezhető település központja volt a 24 falut számláló egykori királyi uradalomnak, melyet Mária Terézia királynő 1776-ban nászajándékkul leányának, Krisztinának adott, s amelyet 1809-ben Krisztina férje, Albert szász-tescheni herceg birtokolt. Maga a herceg persze sohasem lakott itten, az uradalmi központ, a megyeháza, a kincstár által az 1780-as években emelt vámház és a piaristák négyosztályos gimnáziuma mégis bizonyos rangot adott Óvárnak, ami megnyilvánult abban is, hogy 1784-ben 28 nemes család élt benne, részben megyei tisztségviselők, részben megyebeli birtokosok. (Lásd a már idézett munkák mellett *Major Pál*: Moson megye monográfiája. I—II. k., Magyaróvár, 1878—1886.; *Vörös Antal*: „Óvár, Óvár...” A mosonmagyaróvári Agrártudományi Főiskola 150 éve. Budapest, 1968., 9. s köv. o.)

1809-ben azonban a mezőváros váratlan jelentőséget kapott földrajzi, közlekedési helyzete következtében. Magyaróvár — és az akkor közigazgatásilag még külön levő, de Óvárral szinte már egybeépült Moson, az ugyancsak az uradalomhoz tartozó, mintegy 2500 lakost számláló gazdag paraszttelepülés — nagyjából a feleútján a Bécs—Győr közti útvonalnak, az egyetlen nagyobb hely volt, ahol szükség esetén meg lehetett éjjelezni. Napóleon futárai Schönbrunnból, az olaszországi alkirály, Eugène Beauharnais küldöncei Győrből, naponként néha többször is a városon lovagoltak keresztül; az Ausztriából előnyomuló francia csapatok csakúgy Óváron át haladtak kelet felé, ahogy a wagrami csatához összevont seregtestek is itt vonultak át Bécs irányába. Sem a város, sem Moson megye nem volt hadszíntér, csak átvonulási terület, de éppen ez adta meg jelentőségét katonai és politikai szempontból egyaránt. Az, hogy a két hadművelési központ — Bécs és Győr — között terült el, fontossá tette mint felvonulási és mint hadtápterületet, s az, hogy egy nap alatt egyformán elérhető volt Schönbrunnból és a bécsi Hofburgból elmenekült Ferenc császár

ideiglenes székhelyéről, Tatáról, politikai jelentőséget adott neki. 1809. augusztus 7. és szeptember 27. között itt folytak a békealkudozások a két császár külügyminisztere, Champagny és Metternich közt.

Mindebből persze a városnak és a megyének inkább kára, semmint előnye vagy haszna származott. A hadszínterek közelléte egyrészt azt eredményezte, hogy a falvak állandóan tele voltak tartalékba, pihe-nőbe rendelt, vagy átvonuló katonasággal, hogy ezek és a frontokon harcolók élelemmel való ellátásának terhe elsősorban a megye lakóira nehezedett. Ahogy a béketárgyalások is csak növelték a város gond-jait: lakóházakat kellett kiüríteni majd berendezni, a követek kísé-retének szállást és ellátást biztosítani, védelmi intézkedéseket fogana-tosítani, szolgálatot teljesíteni. A követek és a megszálló csapatok pa-rancsnoksága által sűrűn rendezett bálók, amelyre a megyei urak és uradalmi tisztviselők is hivatalosok voltak, aligha ellensúlyozták a lakosságtól megkövetelt áldozatokat.

A naplóból pontos képet kapunk a megyére nehezedő legkülönfé-lébb terhekről. A francia hadbiztosok egymás kezébe nyomják a vár-megyeház ajtajának a kilincset: egyik az ágyúvontatáshoz, másik a szénaszállításhoz kíván előfogatot, a harmadik több száz szarvasmarha azonnali beszolgáltatását írja elő, a negyedik mérhetetlen mennyiségű gabonát, bort és más élelmiszert követel, mindegyik erőszakkal fenye-getőzik, s ha az egyiket kielégítették, másnap újabb érkezik, új köve-teléssel. A francia hadbiztoság kitűnően és kíméletlenül dolgozott, — értett ahhoz, hogy a bőrt is lenyúzza az emberről. A beszolgáltatá-sokat, ha törik, ha szakad, de teljesíteni kellett, hiába tiltakoztak a megye vezetői a főparancsnoknál, hiába jelentkeztek kihallgatásra Na-póleonnál Schönbrunnban, hiába hivatkoztak arra, hogy a falvak ki-merültek, az átvonuló katonaság felélelte őket, mindez nem segített. Ha nincs termény, pénzt kell adni, ha nincs pénz, kölcsönt kell föl-venni, s a francia hadvezetőség maga szállítja az uzsorakamatra szer-ződő bécsi és más spekulánsokat. Féléves francia megszállás után a megyében alig maradt szarvasmarha és ló, az elhajtott kocsik egy részét valahol Ausztriában szedik össze, nincs élelem, s a lakosság éheznek.

A francia hadsereg élelmezése, fölszerelésének szállítása tehát óriási megterhelést jelentett Moson megyére, ugyanakkor a naplóból az is kiviláglik, hogy a hadsereg nem lépett fel ellenségesen a lakosság-gal szemben. A hat hónap alatt a napló egyetlen francia részről elkövetett atrocitást sem említ, viszont több olyan esetről ad számot, amikor a beszolgáltatásokat és egyéb terheket ellenállás nélkül vállaló parasztok, a franciák túlkapásain feldühödve, egyes katonákat bán-talmaztak vagy meg is ölték. Bármi történt is, sohasem követte ka-tonai megtorlás vagy önbíráskodás, fegyveres bosszú. A tetteseket elfogták, az ügyet kivizsgálták, ítéletre pedig többnyire átadták a megyének. Még azokat a molnárlegényeket is, akik egy francia ka-tonát a Dunába ölték. A hadseregnek nyilván utasítása volt rá, hogy — a napóleoni kiáltvány sikere érdekében — igyekezzenek a parasztok jóindulatát megnyerni. A jelek szerint mégsincs nyoma annak, hogy

a parasztokban bármilyen rokonszenvet ébresztettek volna. Betolakodott idegent láttak bennük, akik ahelyett, hogy könnyítést hoztak volna számukra, még nehezítették amúgy sem könnyű sorsukat.

Kiss János, az irodalomból jól ismert soproni evangélikus lelkész, 1809. december 7-én Kazinczy Ferenchez írt levelében így összegezte a francia csapatok Sopron megyei magatartását: „Ha igazságtalanok nem akarunk lenni, meg kell vallanunk, hogy az ellenség nálunk igen kegyes ellenség volt. Exactiókat tett, a vármegyének s a városnak sokat parancsolt, sokat kívánt tőlük, mert sokra volt szüksége; a lakosoknak azon kívül is a tartás sokba került. Némely tiszték s közkatonák természet szerént telhetetlenek s durvák voltak. De nagyrészt csakugyan igen emberségesen bántak velünk... A falukon, amint halljuk, imitt-amott a franciák is ragadoztak, de hogy öldöstek volna, azt nálunk a nékik semmiben sem kedvező hír sem beszéllette.” (Kazinczy Ferenc levelezése. VII. k., Budapest, 1896., 178—179. o.) A magyaróvári napló mindenben megerősíti ezt az állítást.

A napló szerzője nem törekedett irodalmi babérokra, kilétét egyetlen szubjektív megjegyzéssel sem árulja el, csak a tényeket és az eseményeket rögzíti. Följegyzi az átvonuló csapattestek nevét és számát, megnevezi a generálisokat és hadbiztosokat, regisztrálja a bekvártélyozókat, s pontosan felírja nemcsak a követeléseket és a beszolgáltatásokat, hanem a hadbiztosokkal folytatott alkudozásokat s azt is, melyik falun s hogyan hajtották be a követelt gabonát, jószágot vagy bort. Részletesen elmondja az elfogott és Bruck-on át Sopronba kísért megyei bizottság útját, kihallgatását a hadtestparancsnoknál, a béketárgyalásokon részt vevő követek megérkezését s a kiszivárgó híreket. A hírekre különben is gondja volt, akár katonaiak, akár politikaiak, akár más természetűek voltak, feljegyezte őket: ezt hallottuk, azt mondják, úgy hírlik...

A kérdés most már az, hogy ezek az adatok megbízhatók-e? Ki volt a napló szerzője és honnan szerezte értesüléseit?

A napló jelenlegi formájában az események után készült tisztázat, azonos kézzel egyfolytában írva. Címlapján ezt olvassuk: Diarium expeditionum Gallicarum... a Josepho Szöllősy m. p. Azaz: a naplót Szöllősy József írta maga kezével.

Ezt a Szöllősy Józsefet ismerjük. Magyaróvárrott született 1796. március 24-én. Szülővárosában járt a piaristáknál iskolába (1809-ben királyi ösztöndíjjal a 2. humanista osztályt, tehát a középiskola utolsó évét végezte), majd Győrbe ment jogakadémiára. 1816-ban a Magyar Kamaránál gyakornok, s a hivatali ranglétrán haladva 1843-ban ugyanott tanácsos. 1845-ben halt meg Pesten. (Életrajzi adatai *Szöllősy Kálmán*: A felsőszöllősi Szöllősy-család krónikája. Budapest, 1911., 90—91. old.; az 1809-es tanulmányaira l. apja, Szöllősy Pál folyamodványát az ösztöndíj meghosszabbítására: Országos Levéltár [továbbiakban OL.] M. Kir. Helytartótanács lt. Litt. pol. 1809. Fons. 2. Pos. 528—529.)

1810 végéről ránkmaradt Szöllősy József I. éves jogakadémiai hallgatónak Szibenliszt Mihály professzor közjogi előadásairól készített

jegyzete. (OL. 1526 utáni gyűjtemény, R—226, 1652. sz.) Ebből megállapítható, hogy a napló és a jegyzet ugyanannak a kéznek az írása.

1809-ben azonban a szóban forgó Szöllősy József mindössze 13 éves múlt, s teljesen valószínűtlen, hogy értesüléseiben és érdeklődésében, adataiban, ismereteiben és formába öntésben ilyen érett, sőt tapasztalt, közügyekben otthonos férfira valló naplójegyzeteket írjon. Szöllősy József tehát nem lehetett a napló írója, legfeljebb leírója, letisztázója, esetleg végleges formába öntője.

A napló csak József apja, Szöllősy Pál műve lehet. Ez a Pál 1761-ben született a Pozsony megyei Alsócsöpönyben, s 1825-ben halt meg Nagyvácszonyban. (Életrajzi adatai *Szöllősy Kálmán*: i. m. 90. o.) Az 1800-as években, így 1809-ben is Moson megye főszolgabírája, ebben a minőségében egyik tagja a megyei Állandó Bizottságnak, amelynek feladata volt a megszállókkal szemben a megyét képviselni. 1809. október 29-én fia ösztöndíja ügyében írt, már említett kérvényében ezt írja magáról: A franciáknak a megyében való megjelenése után, mint a permanens megyei comissio tagja „hónapokon át éjjel nappal az ellenséges csapatok ellátásával volt elfoglalva”, ugyannyira, hogy az otthoni dolgait, köztük fia nevelését is, kénytelen volt teljesen elhanyagolni.

Szöllősy Pál szolgabíró — akinek nevét a napló többször is megemlíti harmadik személyben — ismerhette a francia csapatok és a hadbiztosok nevét, hiszen személyesen tárgyalt velük; tudhatta a beszolgáltatások adatait és körülményeit, mert részben ő adta ki az intézkedéseket; a hivatalos írásokból tájékozódhatott az általános politikai körülményekről is. Az eredeti naplófeljegyzéseket tehát nyilvánvalóan Szöllősy Pál írta. Ezt bizonyítja többek közt az is, hogy gyakran részletez csak vele kapcsolatos eseményeket (így kocsijának elrekvirálását és visszaszerzését október 24—25-én), továbbá az, hogy amikor a franciák elhurcolják Magyaróvárról az Állandó Bizottság tagjait (köztük a névszerint megemlített Szöllősy Pál szolgabírót is) Sopronba, október 1-én, a napló aprólékosan leírja a foglyok viszontagságait, a hadtestparancsnokkal folytatott beszélgetést és ugyanakkor arról, ami az egyhetes távollét idején Magyaróvár történt, nem tud.

A szolgabíró mellett tanúskodnak a napló írójának a megyei közéletben való tájékozottsága s konzervatív-nemesi szemléletre valló nézetei is. A világpolitikában alig-alig ismerős, még az országos dolgokban is csak „azt mondják” hírek alapján tájékozódik. Az asperni ütközetről kellett tudnia (Pozsonyban még az ágyúszót is hallották), mégsem jegyzi fel, ahogy a wagrami csatáról sem ejt szót. Az események csak akkor válnak számára érdekessé, amikor a megye határait átlépi. Napóleonnak a magyarokhoz intézett kiáltványáról is kellett hallania, hiszen azt az egész Dunántúlon körözték, mégsem szól róla, a benne írottakra nyilván nem rezonált. Szöllősy, mint annyi más kis- és középbirtokos nemes, jól érezte magát a hazai elavult feudális rendszerben, s az Osztrák Császárságból sem kívánt kiszakadni. Sem a függetlenség, sem a demokrácia jelszavai nem keltettek benne visszhangot, loyális alattvaló volt, aki mintha még tudatára sem

ébredt volna annak, hogy a nemesi világot alulról és kívülről komoly veszély fenyegeti; a franciákban ellenséget lát, de irányukban teljesen közömbös. Ha van, ami az olvasót a napló olvasásakor megdöbbeníti, akkor az írójának a megye határain túl nem néző, a belső problémákat nem látó, leszűkült horizontja. Erre a rétegre hiába számított Napóleon, s Szöllősy naplója segít megérteni, miért fulladt a függetlenséget és belső változást ígérő kiáltvány süket közönybe.

Szöllősy Pál 1809. június 2-a és november 20-a között valószínűleg naponként felírta jegyzőkönyvébe a fontosabb dolgokat, s ezt követően az események után ő maga (vagy fia) személytelenül, végleges formába öntötte s végül a fiatal Szöllősy József letisztázta. Letisztázta — vagy talán magyarból latinra fordította. A latinul írt napló ugyanis a deák nyelvben kezdő emberre vall. Stílusa feltűnően primitív, a központozást szinte nem ismeri, vissza-visszatérő azonos nyelvtani szerkezetek ismétlődnek, a szavakat rosszul egyezteteti, s a mondatokon át meg átüt a magyaros szerkezet, a kifejezések szó szerinti fordítása (legfeltűnőbb a magyar határozott névelőnek a hic-haec-hoc megfelelő alakjával való kifejezése), annyira, hogy nem egyszer komoly problémát jelent a szöveg értelmének kihámozása. A főszolgabírónak ennél jobban kellett latinul tudnia.

De akár a főszolgabíró maga, akár deákul tanuló fia öntötte végleges formába a naplót, adatai — főként a nevek — nagyrészt ellenőrizhetők, s ez az ellenőrzés a napló egészének a teljes szavahihetőségét igazolja. Éppen ez a szavahihetőség avatja a naplófeljegyzéseket komoly forrássá, amely jelentősen gazdagítja a francia megszállás alatti területek hétköznapjairól való ismereteinket.

A naplót az alábbiakban magyar fordításban, teljes egészében közöljük. Az eredeti szöveget igyekeztünk mindenben hűen követni, a személy és a helynevek eredeti ortográfiáját is meghagytuk, csak a latinul említett közismert városneveket fordítottuk át magyarra. A szövegen mindössze egy változtatást tettünk: a naponkint azonos „Ezen a napon . . .” (Hoc die) kezdő szavakat elhagytuk. A kísérő jegyzetekben — a napló megbízhatóságának megállapítása céljából is — igyekeztünk minden állítást ellenőrizni.

A tizenhatodréti alakú, kemény papírkötéssel ellátott napló a Szöllősy-család birtokából 1970-ben került a Magyar Országos Levéltár tulajdonába. Levéltári jelzete: 1526 utáni gyűjtemény, R—226, 1612. sz.

Végül köszönetet mondunk Kirilly Zsigmondnének, aki a naplóra, még amikor az a család tulajdonában volt, felfigyelt, s aki — miután az az Országos Levéltárba került — a mi figyelmünket is felhívta rá.

*

A napló 1809. június 2-án kapcsolódik az események sorába. Néhány szóban talán hasznos lesz elmondani azt, ami ezt megelőzően történt.

Moson vármegye rendei május 8-án közgyűlést tartottak Magyaróvárt. Megerősítették tisztségében a megye addigi vezetőit, majd fel-

olvasták őfelsége, Ferenc császár-király „Szent György hava 10. napjárul 3719. szám alatt a többi közt e vármegyének is érkezett kegyelmes levelét.” Ebben tudtul adja, hogy „noha megváltván sok szép tartományaitul és hív jobbágyaitul, semmi feláldozást el nem múlatott, hogy csak a többi országainak s hív népeinek a békesség virágzását megszerezhesse őfelsége, mindazonáltal a' nem használván, mivel az ellenségnek törekedése már annyira ment, hogy őfelsége birodalmát felforgatni szándékozván, már ezen édes hazának határjaihoz is közelgett. Ellenben pedig az országnak sarkalatos alkotmányos törvénye azt hozná magával, hogy az ő koronás fejedelmén kívül másokra nézve az ő függetlenségét fenntartsa, és azt most csak haddal lehet védelmezni, mely már valóban el is kezdődött. Inti tehát őfelsége a vármegyének rendeit is, hogy az ország nemesei felfegyverkezésének ideje, mely a múlt ország gyűlése alatt hozatott 2. törvénycikkely által megvagyon határozva, már most jelen lévén, nemcsak abban sietséggel iparkodjanak, hanem kik különös buzgóságokból katonaállításbéli segédelmet is ígértek, azt halasztás nélkül teljesítsék.”

Ezután felolvasták József nádor levelét, mely elrendeli a nemesi felkelés fegyverbe hívását és rendelkezik a felkelő katonaság gyülekezéséről.

Így olvassuk ezt a megye jegyzőkönyvében. (Győr-Sopron megyei Levéltár. Moson megye Lt. Közgyűlési jegyzőkönyvek.) A gyűlés után a rendek hazatértek, s ettől kezdve hét hónapon át nem hívták őket össze. A jegyzőkönyv is hallgat a megye sorsáról, a legközelebbi bejegyzés 1809. december 21-én kelt.

Itt veszi át a szót a napló.

Ez a könyvecske az 1809. évi, legutóbbi háború francia hadvonulásairól, a Moson megyei Magyaróvár mezővárosában íródott, ahol ugyanis ezek a nevezetes hadvonulások végbementek.

A dolog örök emlékezetére!

AZ 1809. JÚNIUS 2-TŐL NOVEMBER 20-IG TARTÓ FRANCIA HADVONULÁSOK NAPLÓJA

SZÖLLŐSY JÓZSEF SAJÁT KEZŰ ÍRÁSA

Június 2-án érkezett Montbrünn generális Prukkból két hadosztály huszárral.¹ A megyei nemesi bizottságot² a levéli kalmár út melletti mezőre rendelte, majd miután szemrevételezte Óvár és Moson mezővárosokat és a szomszédos Lucsony falut, fogságra vetette a párdorfi nemesi küldötteket és a levéli út mögötti falvak bíráit.³ Még ugyanaznap Prukkba rendelte seregét.

Június 3—4. Az ellenség nem érintette a várost.

Június 5—7. 5-én a 24. vadászregiment ezredese érkezett.⁴ Miután 6-án és 7-én, amely napokon semmi említésre méltó nem történt, itt állomásozott, csapatát Győrbe vezényelte.

Június 8—13. Nyolcadikán érkezett Brier, a 13. vadászszereg generálisa.⁵ Miután a Montbrünn generális által fogságra vetett urakat szabadon engedte és 13-án hidat veretett Halászbiba, 14-én Halászin és a kis szigeten át Réfaluba, Győr körülvételéhez indult ezredével.⁶

¹ Louis-Pierre Montbrun gróf (1770—1812) lovassági tábornok, a Davout marsall vezetésével 3. francia hadseregben a könnyűlovas hadosztály parancsnoka. (Guerres de la Révolution française et du premier Empire, X. k., Paris, év nélk., 203. o. és Georges Six: Dictionnaire biographique des généraux et amiraux français de la Révolution et de l'Empire, 1792—1814, Paris, 1934, II. k., 215. o.) Prukk: a Lajta menti Bruck. — Montbrun itt említett benyomulására l. József nádor naplója, 472. o.

² József nádor 1809. május 6-án rendelte el, hogy minden megye permanens deputatiót, Állandó Bizottságot hozzon létre, hogy ez szükség esetén a francia hadsereggel szemben képviselje a megyét. (R. Kiss István: Az utolsó nemesi felkelés, Budapest, 1909. I. k., 269. o.; Vö. József nádor naplója, 461. o.; a Pozsony megyei Állandó Bizottságra: Skultéty naplója, 580. o.)

³ Az itt elmondottokról R. Kiss István is említést tesz. Forrásra nem hivatkozva az alábbiakat írja: „Montbrun megjelenvén Magyarországon, Moson vármegye Állandó Bizottságát maga elé hívatta, s több politikai kérdést intézett hozzájuk. Ezekre bátran és kivánsággal lepte meg őket, hogy a Levélen elfogott 4 franciát adják vissza. Hasztalan fejtegették, hogy azokat az insurgensek fogták el, és ők, mint polgári hatóság, katonai ügyekben nem árthatják magukat, mert két kezet kifogott közülük és Levél községnek megparancsolta, hogy büntetésül 24 órán belül 100 ökröt szállítson.” (R. Kiss: i. m. 268—269. o.)

⁴ A 24. lovas vadászszereg a Marmont marsall parancsnoksága alatt 11. hadsereg kötelékébe tartozott. (Guerres... X. k., 204. o.)

⁵ Hyppolite de Piré gróf (1778—1850) tábornok, a Montbrun parancsnoksága alatt könnyűlovas hadosztályba tartozó 2. dandár (a 8. huszárezred és a 16. — nem 13.! — lovas vadászszereg) parancsnoka. (Six: i. m. II. k., 316—317. o.)

⁶ A kéziratban: „per Halászy, insulamque minore ex Rhéfalu ad Jaurinum obsidendum promovit.” — „Révfaluból!” — nyilván elírás.

Június 14-én érkezett a hesseni gyalogoszad,⁷ és ugyanezen a napon a fent említett lovasokkal és két ágyúval Győr felé távozott.

Június 15. Ellenség nem érintette a várost azokon kívül, akik őrségben maradtak itt.

Június 16. Köpcsényből éjjel kettő és három között 9000 gyalogos érkezett 14 ágyúval. Óvár és Moson városok között táboroztak.⁸

Június 17. Ugyanezek a csapatok beszállásolták magukat Mosonba, itthagya az ágyúkat.

Június 18. Délután 3 és 4 óra között Szentpéter és Bősárkány falvakon keresztül újabb csapatok jöttek, összesen mintegy 2000 fő, és letáboroztak a levéli kalmár út mögötti mezőn, nem kis kárt okozva ezzel az óvári kertekben. Ezek a csapatok mintegy 7 ágyút és néhány — ahogy kiderült — üres lóporos kocsihozta magukkal. Ezen a napon Goudien generális⁹ Napóleon nevében 500 ökröt, egy hadbiztos pedig a Köpcsényben állomásozó Davoust marsall¹⁰ nevében 40 ezer porció zabot követelt. Az 500 ökr beszálltatása céljából a nemes vármegye minden helységére kirótták a beadandót, azzal a megjegyzéssel, hogy az egyes helységek a beszálltatást beszámíthatják a nemes vármegye által kivett adóba. Ami a 40 ezer porció zabot illeti, csak azzal a feltétellel ígérték meg, hogyha előteremthető. Mivel pedig a vizsgálatot végző biztosok azt jelentették, hogy a helységekben igen kis mennyiség van, a fent említett Goudien generális úr a követeléstől elállt, annál is inkább, mert a hadbiztos csak azért követelt ekkora mennyiséget, hogy ezen a réven a saját hasznát növelje.

Június 19. Miközben az előző csapat ugyanazon az állomáshelyen maradt, 8 és 9 óra között egy, mintegy 12 font ölmot befogadó ágyút szállítottak Halászi felé. Ezen a napon 3 tábori kemencét rendeltek az óvári várba kenyérsütés céljából. Este 6 és 7 óra között átutazott Ferenc császár követe, mások azt állították, hogy a francia császár, Napóleon volt.

Június 20. Ezen a napon Gudeun generális, a francia császár parancsára, készpénz ellenében átvette a nemes vármegye által történt szétosztás alapján összegyűlt 500 ökröt, rögtön elrendelték elhajtásukat. Este 8 és 9 óra között a halászi úton mintegy 300 foglyot hoztak. Közülük többen reguláris katonák voltak, a többiek pedig inszurgensek. Az éjszakát az urasági sörfőző udvarán töltötték, másnap tovább vitték őket Bécs felé. Mialatt ezeket a foglyokat Óvárra bekísérték, egy az Ott-ezredből¹¹ való huszár, szintén fogoly — ahogy mondták — 3 francia huszárral együtt megszökött. Egyiket sem találták meg. Este a pozsonyi úton idefelé néhány ágyút szállítottak, közülük több császárinak látszott.

Június 21. Éjszaka egy és kettő között megjelent a főhadbiztos, Zsák,^{11/a} és elrendelte, hogy reggel 4 óráig 400 igáslovat állítsanak elő az ágyúk Győrbe való vontatásához. Éjnek idején kiküldött lovasokkal rendelték el a szomszédos falvaknak a lovak előállítását; reggel 8 óráig meg is jelentek velük Óvárrott. Itt, Óvárrott délelőtt 11 óráig várakoztak, majd valamennyi lovat az óvári várba parancsolták, ahol kiválogatták és a megfelelőeket elvitték. Ezen a napon Teschenberg jószágkormányzó úr¹² 4 lovát is elhajtották a mosoni mezőkről erőszakkal. Szintúgy, 12 óra körül mintegy 60 sebesült [fogoly] katona érkezett a különböző reguláris és inszurgens ezredekéből, akiket az urasági sörfőzőben szállásoltak el.

Június 22. Az Óvárrott állomásozó teljes sereg visszavonult Oroszvár felé este

⁷ A hesseni ezred szintén a Davout parancsnoksága alatti 3. hadseregbe tartozott. (Guerres... X. k., 203. o.)

⁸ A francia sereg meneteljesítményére jellemző, hogy az itt említett csapatok 15-én este 8 óra körül vonultak át Köpcsényen, ahová az alsó-ausztriai Prellenkirchenből érkeztek. (Skultéty naplója, 588. o.) — Köpcsényről Óvárig a majdnem 30 km-es utat 7—8 óra alatt tették meg, miután előtte Prellenkirchentől Óvárig 45 km-t már meneteltek.

⁹ Charles-Etienne Gudin de la Sablonnière gróf (1768—1812) generális, dandárparancsnok a 3. hadseregben. (Siz; I. m. I. k., 536—537. o. és Guerres... X. k., 203. o.)

¹⁰ Skultéty naplója szerint (589. o.) Davout marsall ezen a napon Rajkán volt, és reggelire a jószágkormányzó, Teschenberg János vendége volt.

¹¹ A császári—királyi 5. huszárezred.

^{11/a} Valószínűleg a bemutatkozáskor a vezetéknev előtt hangzó keresztnév: Jacques.

¹² A magyaróvári főhercegi uradalom jószágkormányzója, a már említett Teschenberg János kir. tanácsos, 1790-ben honfűsített osztrák család sarja (Illésy János—Pettkő Béla: A Királyi Könyvek. Budapest, 1895., 218. o.)

6 és 7 óra között, minden poggyászával; csak néhány gyalogos és lovas maradt Óvárott.

Június 23. Győrből Óváron át nagyszámú lovasság vonult vissza Pozsonyba. Mintegy 200 főből álló gyalogság Óvárott maradt és a házakhoz szállásolták be. Mosonba a nagyszámú és szintén a házakhoz beszállásolt gyalogságon kívül, Koroncóról és Egyedről, Kimlén és Lébényen át 200 sebesült francia érkezett. Laszal parancsnok¹³ délután 2 óráig az óvári várhoz előállított 300 igáslovat. Szintén ezen a napon a Szigetközből a francia katonaság 880 ökröt szedett össze. Ezeket három részletben a Levélből és Hegyeshalomról kirendelt hajtók, katonai kísérettel Prukkba hajtották.

Június 24. Az Óvárott beszállásolt gyalogos katonaság ezen a napon itt maradt. Reggel 7 óra körül Laszal generális 300 igáslovat rendelt az óvári várhoz. Estefelé mintegy 8 császári fogoly érkezett Halászin keresztül, két vadász kíséretében; rögtön továbbvitték őket Köpcsénybe.

Június 25. Reggel 8 és 9 óra között 2000 főből álló gyalogság ment át Óváron, Mosonból Köpcsény felé.

Június 26. Semmi említésre méltó nem történt.

Június 27. A kilenc napi heves ostrom után a franciák kezére jutott Győrből, a belvárosból, 1400 foglyot hoztak,¹⁴ és Mosonban, az új urasági magtárban eltöltött éjszaka után továbbvitték őket Bécsbe. Ezen a napon valamennyi Óvárott levő csapat délután Laszal és Brier generálisok jelenletében, fegyverrel és zenével, a háromkerekű malomnál gyakorlatozott.

Június 28. Semmi említésre méltó nem történt. Délután mintegy 150 lovat hajtottak az óvári várhoz, hogy velük a Győr alatt zsákmányolt búzát Bécsbe szállítsák.

Június 29. Ezen a napon Laszal generális 2 gyors lovat, egy jól felszerelt szekert, egy mázsa cukrot, fél mázsa kávé, 2 hordó pálinkát, 25 rőf zöld és 20 rőf szürke posztót, 50 rőf háziszőttest követelt. Mivel kívánságának nem tettek azonnal eleget, haragra lobbanna a követelést megtoldotta 1100 ökörrrel és 300 kocsival, hozzátéve, hogy ha három, vagy négy órán belül mindezt nem teremtik elő, akkor az alispánt a szolgabírákkal együtt bilincsbe vereti és börtönbe veti. Ezért a falvakba katonai végrehajtót is küldtek.

Június 30. Reggel az Óvárott állomásozó gyalogság, amely a helységben megszakította útját, sietve elvonult Rajka és Oroszvár felé. Helyükbe más, a hesseni ezredbe tartozó katonaság érkezett és Óvárott beszállásolt.

Július 1. Nagyszámú katona ment Prukkba és Köpcsénybe. Ezen a napon egy kémgyanus ásványi fiatallembert felakasztottak.

Július 2. 5 és 6 óra között Boarnaun herceg nagy csapat katonával megjelent Óvárott és az urasági házban éjszakázott.¹⁵ A közlegények a templom előtti téren tüzet raktak.

Július 3. Reggel a csapat katona Óvárról eltávozott Prukk és Köpcsény felé. Maga a herceg, Boarnua, reggel 6 órakor távozott Prukk felé a lófarkasok fél csapatának kíséretében.¹⁶ Ezen a napon éjszaka távozott el Desira biztos.

Július 4. Ezen a napon egyetlen francia sem mutatkozott Óvárott néhány katonán és egy hadbiztoson kívül. Délután Győrből érkezve, útban Szolnok¹⁷ felé.

¹³ Antoine-Charles-Louis Lasalle gróf (1755—1809. július 6. wagrami csata) lovassági tábornok, a Masséna marsall vezetése alatti 4. hadsereg könnyűlovas hadosztályának parancsnoka. (Sír: i. m. II. k., 64—65. o. és Guerres... X. k., 203. o.)

¹⁴ Győr nyolc napi ostrom után, június 22-én kapitulált. Eugène Beauharnais itáliai alkirály 25-én vonult be a városba, s 26-án rendelte el a sebesültek Bécsbe indítását. (L. az alkirály Napóleonhoz írt jelentéseit: A. Du Casse: Mémoires et correspondance politique et militaire du Prince Eugène. V. k., Paris, 1858., 434., 447., 455. o.)

¹⁵ Eugène Beauharnais herceg (1784—1824) tábornagy, Napóleon mostohafia, itáliai alkirály, az itáliai francia sereg parancsnoka. (Életrajza Sír: i. m. I. k., 66. o.) — Mígán Napóleon serege egy részével együtt Győrből Schönbrunnba rendelte, június 30-án az alkirály a császárhoz írt levelében jelentette, hogy július 2-án indul és aznap Óvárott éjjelezik. (Du Casse: i. m. V. k., 476. o.)

¹⁶ A kéziratban: „sub comitiva 1/2 cohortis equocaudatorum...” Értsd: fél svadron, azaz lovasszázad dragnosai. — Az alkirály egyébként, Óvárról Napóleonnak írt jelentése szerint, már éjjel kettőkor talpon volt. (Du Casse: i. m. VI. k., 36. o.)

¹⁷ Falu Óvártól délre.

megjelent Montbrünn generális, Nezsider felé vezette seregét, amely alaposan kirabolta az útjába eső falvakat.

Július 5. Újból jött egy hadbiztos 20 péklegénnyel az itáliai halseregűtől, azzal a kívánsággal, hogy a vármegye szolgáltasson be elegendő lisztet a tábori kemencékben történő kenyérsütéshez. Annyi rekvirált lisztet kapott, amennyi a vármegye erejéből tellett. Ezen a napon Sopron felől agyúdörgés hallatszott.

Július 6. Szolnokon a württembergi ezred¹⁸ két rekviráló gyalogosát és egy lovasát a helybeliek kegyetlenül megverték, majd a községháza börtönébe zárták. Miután itt Óvárót elterjedt ennek a híre, az itt tartózkodó Champis hadbiztosnak is tudomására jutott, aki elrendelte, hogy az ügyet a tett színhelyén vizsgálják ki, és azokat a katonákat vezessék Óvárra. Erre a vizsgálatra a járás főszolgabíróját küldték ki Faitser urasági tisztartóval.¹⁹ De az történt, hogy mialatt a fent nevezett urak a bíró házában folytatták a vizsgálatot, megjelent Szentpéterről Szolnokon egy tiszt hat közlegénnyel, ugyanabból az ezredből, amelybe a fogvatartott lovas is tartozott, és miután ténylegesen kézbe kapták a követelt négy szarvasmarhát és a 100 porció szénát, az elfogott katonát a vizsgálatot végző urak kezéből erővel és erőszakkal kiragadták és magukkal vitték, azt állítva, hogy a hadbiztos a gyalogosokkal kedvére bánhat, a lovassal azonban egyáltalában nem rendelkezhet.

Július 7. Ezen a napon Champis hadbiztos Óvárról a pékmesterrel és 24 francia péklegénnyel, 28 kenyérrel és minden jeles poggyással megrakott szekérral Prukkba távozott. Délelőtt megjelent egy Lapagne nevezetű, saját magát szintén hadbiztosnak állító egyn és követelőzőtt, hogy adjanak neki 40 ökröt és 20 ezer porció, azaz 200 hordó bort magyar mérték szerint. Emiatt a követelés miatt levelet írtak Boarnua herceghez, aki Prukkban tartózkodik.²⁰ Ebben elmondták, hogy a vármegye teljesen kimerült, és kérték, mentse fel ez alól a beszolgáltatás alól. Az említetten kívül több francia nem fordult elő, csak még egy tiszt és három közlegény, akik Rajkáról jöttek és kenyeret követeltek. A tiszt a 25. lovas-ezredből volt.

Július 8. Megjelent egy biztos az itáliai hadseregűtől és követelte annak kihirdetését, hogy Károly herceg²¹ hadserege Csehországba vonul vissza, ezért Magyarországnak ezt a részét rövidesen megtisztítják a franciáktól. Este 7 és 8 óra között agyúdörgés hallatszott Sopron felől. Néhányan azt állították, hogy Schasteller generális megütöközt a franciákkal.²²

Július 9. Dél tájban a beszolgáltatandó ökrökből, borból és kenyérből a vedenyik által idehozott 30 csöbröt és Óvárról 2500 porció kenyeret egy francia katona és Töközi vármegyei hajdú kíséretében Wollfsthallba szállították.²³

Július 10. Levélre mintegy 20 lovas ember jött; erőszakkal őrizetbe vették a helység bíróját és elöljáróit, majd házról házra járva, ami enni-inni valót találtak, összeszedték és négy szekéren magukkal vitték Prukk felé.

Július 11. Déli 12 óra körül Rajkáról mintegy 70 főnyi gyalogság érkezett, és Óvárót beszállásoltak a házakhoz. Délután Győrből hadbiztos jött, aki azt kívánta, hogy a győri kormányzó parancsára naponta 100 szekeret rendeljenek ki a gabonának Óvárról Prukkba történő szállításához. Ezeket ténylegesen ki is rendelték. Ezen a napon az a hír járta, hogy Károly főherceg visszavonul Brünn felé, az oroszok pedig elfoglalták Galíciát.²⁴ Rossz előjelek ezek számunkra.

¹⁸ A württembergi ezred eredetileg a Berthier marsall alá rendelt Grande-Armée-ban harcolt. Június 10-én Napóleon az itáliai hadsereg kötelékébe osztotta be. (*Du Casse*: i. m. VI. k., 14. o.)

¹⁹ Az óvári járás főszolgabírája a naplóíró Szöllőssy Pál volt.

²⁰ Július 6-án volt a wagrami csata, melyben az alkirály a centrumot vezette. Csak július 10-én küldi vissza Napóleon Bruck környékére; 16-ától Pozsonyban van. (*Du Casse*: i. m. VI. k., 7. s. köv. o.)

²¹ Károly főherceg, Ferenc császár öccse, az osztrák sereg főparancsnoka, a wagrami csata után seregével Csehországba szorult. Az, hogy az említett biztos az osztrák, vagy a francia itáliai hadseregből jött-e, a szöveg alapján nem dönthető el.

²² Jean-Gabriel Chasteler őrnagy (1763–1825) osztrák altábornagy, a 8. hadtest parancsnoka, ekkor Vas megyében csatározott csapataival. (*József nádor naplója*, 561. o.)

²³ Vedeny (Weiden) a Fertő partján. — Wolfstal a Duna jobb partján.

²⁴ Sándor cár, ez időben Napóleon szövetségese, május 5-én hadat üzent Ferenc császárnak és seregével az Osztrák Császársághoz tartozó Galíciába nyomult. (A hírekre vö. *József nádor naplója*, 577. o.)

Július 12. Reggel a három francia katona által Szolnokon július 6-án elkövetett és Szöllősy főszolgabíró meg Faitser urasági tiszt által kivizsgált kihágás alaposabb felderítése érdekében, a Szentjánoson állomásozó Pulm alezredes magához hívatta a vármegye alispánját, Partenschlager megyei ellenőrt és Szöllősy főszolgabírót, akik délelőtt 10 óra körül megjelentek nála. Ugyanezen a napon nagyságos Te-schenberg tanácsot urat és Andrásyt kiküldték Baraquille generális úrhoz abból a célból, hogy tiltsa meg a parancsnoksága alatt álló katonaságnak a falvakban a helyi rekvirálásokat, továbbá, minthogy számtalan ló és kocsis, amelyet Bécsbe a hadsereghez hajtottak el, a mai napig ottmaradt, adjon számukra útlevelet, hogy ezeket a kocsikat és igavonó jószágokat megkereshessék és visszahozhassák. A generális úr megígérte, hogy mindent meg fog tenni, amit kívántak tőle. Ez alkalomból a visszatérő küldött urak azt a hírt hozták, hogy La-Salle hadosztály generális a legutóbbi csatában Ebersdorffnál elesett, s teste elmerült a Dunában. Ezért meghirdették, hogy aki holttestét kifogja a vízből, 2000 forintot kap jutalmul.²⁵

Július 13. Ruffus biztos követelésére naponta 50 kocsit kellett kiállítani. Ezen a napon gabonaszállítmány érkezett Győr vármegye szekerein, amit innen Moson vármegye szekereivel kellett volna Prukkig szállítani, de Ruffus biztos nem engedte meg az átrakodást, hanem úgy rendelkezett, hogy a győri fuvarosok kötelesek Prukkig vinni a gabonát és ott lerakni. Ezen a napon történt a Szolnokon elkövetett kihágás [jegyzőkönyvének] hitelesítése. Ebből a célból a szolgabírónak az ezred által kiállított iratot a szentjánosi kapitányhoz kellett vinnie.

Július 14. Reggel Ruffus biztos azt az újságot hozta, hogy az egyhónapos fegyverszünetet jóváhagyták, és hogy Ferenc császár és Napóleon császár Wolkerstorffban találkozni fognak a fegyverszünet pontjainak megtárgyalására. Ugyancsak ő reggel 10 óra körül hozta meg annak a híret, hogy a fegyverszünetet nem egy hónapra, hanem meghatározatlan időre kötötték, és hogy a két császár a béke feltételeiről tárgyal. Ehhez járul az is, hogy az orosz cár 60 ezer fegyverrel áll Olmütnél és rá akarja kényszeríteni a francia és az osztrák császárt a békekötésre, kijelentve, hogy amelyik fél ezt ellenzi, azzal a saját haderejét fordítja szembe. Néhányan azt állítják, hogy Napóleon császár azt kívánta a békepontokban az osztrák császártól, hogy Csehországot, Morvaországot és Felső-Ausztriát engedje át a francia császárnak. Mások azt állítják, hogy ez alkalommal az oroszok ténylegesen elfoglalták Galiciát. A jövő fogja megmutatni, hogy ezek a híresztelések hamisak, vagy igazak-e.²⁶

Július 15. Reggel 5 óra körül az Óváratt levő francia hadbiztos három, a fegyverszünetről szóló nyomtatott hirdetményt hozott azzal a rendelkezéssel, hogy közülük az egyiket a nemes vármegye házára, másikat a kamarai adminisztrációs házra, a harmadikat a templom kapujára függesszék ki. Délelőtt 10 óra körül 75 főből álló lovasság érkezett 5 tiszttel és 4 trombitással állandó őrségül. Ezeket a sörfőzőbe és a Ranthof vendéglőbe szállásolták be. A tiszteknek a polgárok házaiban jelöltek ki kvártélyt.

Július 16. Azt a hírt hozták, hogy a bősárkányi hídnál két [osztrák] császári ulánus három württembergi ezredbeli lovast, akik strázsán álltak, megtámadott, közülük kettőt elfogott, egynek sikerült vértjét elhagynya visszatérni övéhez Szentpéterre, ahol jelentette a tisztjének, hogy társait két császári katona elfogta, noha a fegyverszünetet már július 12-én megkötötték. Ezen az éjszakán Pozsonyban ágyúdörgés hallatszott. Nem lehet tudni, hogyan egyeztethető mindez össze a

²⁵ Moson megye első alispánja 1802-től 1831-ig egyfolytában almási Németszeghy István (1754?–1832) királyi tanácsos. (Saját maga által készített latin sírfelirata szerint Komáromban született – ahogy írja – „szegény szülőkötől, de tehetséggel megáldva”. Esztergomban Pesten és Győrött végezte iskoláit. Alispánná választása előtt Moson megye főjegyzője. (Moson megyei Lt. Piarista iratok. No. 63.) – A másodalispán 1802-től 1818-ig, haláláig, Zichy Mihály, az ismert főúri család köznemesi ágából. – Nemeskéri Andrásy József megyei főadószedő. – Louis Baraguey d'Hilliers gróf (1764–1813) tábornok, a Davout marsall seregébe tartozó 2. hadtest parancsnoka, július 24-től Karinthia katonai parancsnoka. (Sír: i. m. I. k., 48–49. o.; Du Casse: i. m. VI. k., 41–42., 49. o.) – Lasalle generálisra l. 13. jegyz. – Kaiserebersdorf: közvetlenül Bécs alatt, a Duna jobb partján.

²⁶ Károly főherceg és Napóleon július 12-én Znaimban egyhónapos fegyverszünetet kötöttek (L. Neumann: Recueil des traités et conventions conclues par l'Autriche. Leipzig, 1856., II. k., 307. s. köv. o.) – A wolkerdorfi (Bécsből északra) találkozói híre nem volt igaz. A többi hír is igen erősen eltúlzott.

fegyverszünettel. Ebben a pillanatban tért vissza Pozsonyon keresztül Znaimból, a hadseregtől a mosoni Lang József, aki azt a hírt hozta, hogy az elmúlt pénteken, vagyis július 14-én este 6000 francia gyalogos vonult be Pozsony városába, a császári katonaság pedig kivonult onnan és a pozsonyi téglavető háznál vert táborot.²⁷ Ezen a napon déltájban Lichtenstein Lajos herceg Mosonon át Budára utazott,²⁸ amint azt sejteni lehet — a békekötés feltételeiről tanácskozáék a főherceg-nádorral és János főherceggel.²⁹ Estefelé megjelent nálunk a szentmiklósi bíró, és azt a hírt hozta, hogy Ötvevénysziget faluban³⁰ az inszurgens lovasok elfogtak két franciát, akiket a városparancsnok rendelt ki Győrből a lakosság nyugalmanak megőrzésére. Közülük az egyiket, mivel ellenállást tanúsított, rögtön megölték. Ez a bíró hozta hírül, hogy az inszurgens katonaság az ötvevényi postaúton mintegy 20 zabbal megrakott kocsit vett el a franciáktól, a kocsik kíséretére rendelt nagyjából tíz francia szintén az inszurgensek fogságába esett, s Szentmiklóson keresztül az inszurgensek táborába vitték őket.³¹

Július 17. Az Óvárótt beszállásolt 5. lovasezred öt tisztje erővel és erőszakkal azt követelte, hogy a kamarai adminisztrációs házba kvártélyozzák be őket. Azt válaszolták nekik, hogy mivel a házat az alkirály szállásul kell teljes egészében fenntartani,³² ezért a tiszt urak elégedjenek meg a számukra kijelölt kifogástalan kvártéllyal. Ennek közlése után úgy látszott, hogy valami oknál fogva elálltak szándékuktól, és elhagyták az adminisztrációs házat. Ezen a napon elterjedtek a békefeltételek, különösen az, hogy az osztrák főhercegek külön-külön megtartják a maguk tartományait, de a francia császár védnöksége alá kerülnek; Magyarországot kettéosztják, a Dunántúl elszakad és a francia meg az orosz uralkodó védnöksége alatt lesz.³³ 10 óra tájban Lapato hadbiztostól levél érkezett Köpcsényből azzal a kívánsággal, hogy az ott állomásozó generálisok számára azonnal küldjenek 200 porció fehér kenyert, 10 font vaját, egy hordó szilvóriumot, 10 font cukrot és kávé, 1 borjút, 2 bárányt. Ebből Ruffus biztos 150 forint lefizetése mellett távozáskor egy fél hordó szilvóriumot elvitt, a többi itt maradt.^{33/a}

Július 18. Reggel a hetivásárra Győrből ideérkező kereskedők azt a hírt hozták, hogy a franciák a városból minden pusztítás nélkül kivonultak, és azt a mieink foglalták el.³⁴ Néhány tarcsai³⁵ ember szemtanúként mesélte, hogy a pozsonyi sáncnál a császári és a württembergi katonák összetűztek, és több sebesült franciát egy törzskari tiszttel együtt a pomogyi vendégfogadóba szállítottak. Ezen a napon reggel 5 órától 8 óráig az Óvárótt állomásozó katonaság igen választékos fűvös zenét adott. 10 óra körül egy hadnagy 12 emberrel Moson felé eltávozott. Nem tudni, onnan merre veszik útjukat; ezt csak a jövő mondja meg.

Július 19. Az Óvárótt állomásozó katonaságból egy hadnagy 12 közlegénnyel Győrbe ment, azzal a céllal, hogy a Piquethez³⁶ kiküldött és 18-án elfogott öt közlegényt visszahozza, de visszatérve azt a hírt hozta, hogy a fegyverszünetnek nem engedelmeskedő inszurgens katonaság megtagadta az általa elfogott öt francia szabadon bocsátását. Ezen a napon híre ment, hogy Chasteller generális 20 ezer

²⁷ Pozsony átadására a fegyverszüneti feltételek alapján került sor. (L.: József nádor naplója, 578. o.)

²⁸ Liechtenstein János (nem Lajos) herceg, tábornagy, akit Ferenc császár magához rendelt, nem Budára, hanem Tatára, hogy július 18-i, békét kérő levelét vele küldje Napóleonhoz. (Vö. 41. jegyz. és József nádor naplója, 585. o.)

²⁹ József nádor és bátyja, János főherceg (1782–1859) a déli osztrák hadsereg parancsnoka, ezen a napon Koroncón (Győr megye) találkozott Ferenc császárral. (József nádor naplója, 581–582. o.)

³⁰ Ötvevénysziget kis falu Ötvevénytől északra, a mosoni Duna-ág partján.

³¹ József nádor följegyzése szerint július 16-án Bakarics Antal inszurgens kapitány lovasai — akik még mit sem tudtak a franciákkal kötött fegyverszünetről — Ötvevénynél 60 franciát ejtettek foglyul, ötöt levágtak és 60 élelmiszeres kocsit zsákmányoltak. A foglyok közt volt Guillaume generális, a győri francia parancsnok felesége is, aki a fegyverszünet hírére férjéhez ment volna. (József nádor naplója, 583. o. — Vö. a július 19-i följegyzéssel.)

³² Eugene Beauharnais július 18-án vonult be Pozsonyba, de már 20-án eltávozott onnan. Levelezésében nincs nyoma, hogy Óvárra szándékozott volna költözni. (Du Casse: i. m. VI. k., 44. s. köv. o.)

³³ Ezek a hírek teljesen légből kapottak voltak. (L.: József nádor naplója, 586. o.)

^{33/a} Sem Lapato (La Pateau?), sem Ruffus személyét nem tudtuk azonosítani.

³⁴ A hír hamis volt.

³⁵ Mosontarcsa, a Hanság szélén.

³⁶ Cyrille-Simon Picquet (1174–1847) ezredes, Montbrun tábornok könnyűlovas hadosztályában (Sic: i. m. II. k., 310–311. o.)

franciát, akik a francia császár segítségére jöttek, foglyul ejtett.³⁷ Este a württembergi lovasezred 17 — részben sebesült — közkatonaja érkezett egy őrnaggyal; a lucsonyi vendégfogadóba kvártélyozták be őket. Az is elterjedt, hogy a győri kormányzó feleségét az inszurgensek elfogták, majd — miután mindenéből kifosztották — visszaengedték férjéhez.³⁸

Július 20. Semmi említésre méltó nem történt, azon kívül, hogy az Óvárrott állomásozó katonaság összeszedve minden poggyászát, délután 4 és 5 óra között Bezenye felé elvonult. Egyetlen francia katona se maradt Óvárrott. Július 19-éről 20-ára virradó éjjel a vármegye alispánja, a tanácsos úr, gyomorrágásban, nagy fájdalmak közt ágnak dőlt.³⁹

Július 21. Reggel írásban tudatták a vármegyével, hogy Riese generális főfelügyelő Pozsonyból Óvárra jön a megye pénztárának megvizsgálására, és hogy mérhetetlen beszolgáltatást fog követelni természetben, vagy ennek megfelelő készpénzben.⁴⁰ Jöttének híre elmondhatatlan félelmet keltett mindenkiben. A württembergi ezred alezredese a Szolnokon megvert Paur nevezetű közkatona ügyében szigorú elégtételt kíván, azonkívül, hogy a katona óráját, amelyet a szolnokiak — a katona állítása szerint — elvettek tőle, adják vissza, és a tönkretett vértjét is fizessék meg, ahogy a tőle elvett erszényt is pénzzel együtt szolgáltatassák vissza.

Július 22. Délután 2 óra körül egy generális jött Óvárra több tiszttel és a 9. ezred mintegy 200 lovasával, akiket részint az adminisztrációs házba, részint pedig a polgárok házaihoz szállásoltak el. 16 közlegény és 2 tiszttel Lucsonyban kapott kvártélyt. Zab hiányában a lovak etetésére árpát kellett beszolgáltatni a tisztek számára.

Július 23. Az Óvárrott már bekvártélyozott katonaságon kívül jött egy ezredes 5 tiszttel és 82 közlegénnyel, akik szintén a polgárok házainál és a vendégfogadókban helyezkedtek el. Ezen a napon semmi érdemleges nem történt, azon kívül, hogy az említett ezredes kihirdette a vármegyeház tanácstermében, hogy Napóleon francia császár Bécsben Károly főherceggel találkozott, s a békéről tárgyalnak; és hogy kétségtelenül béke lesz; de hogy milyen, azt csak az égiek tudják.⁴¹

Július 24. Ez a nap ígérkezett mind közül a leginkább végzetesnek. Megjelent ugyanis Pozsonyból ama Riese nevezetű generális, aki arra hivatkozva, hogy a vármegye az ő parancsainak van alávetve, szigorú végrehajtással fenyegetőzve a császár nevében azt követelte, hogy tíz nap leforgása alatt a megye a következőket szolgáltatassa be hadiadó címén: 2124 pozsonyi mérő búza, 2112 pozsonyi mérő rozs, 6829 pozsonyi mérő zab, 3414 mázsa széna, 2560 mázsa szalma, 3946 rőf kaputnak való posztó, 3130 rőf kék posztó, 162 rőf hajtókának való vörös posztó, 2656 rőf fehér posztó, nadrágnak való, 10 040 rőf szövet bélésnek, 526 rőf durvaszövésű posztó, 15 784 rőf ruhaszövet, 12 682 tehénbőr, 2470 ökörbőr, 988 borjúbőr, 14 ló.⁴² Miután a generális követelését tudtul adta a vármegyei bizottságnak, kijelentette, hogy a beszolgáltatást ki kell róni a birtokokra és a birtokosokra, vagy helyette egy millió forintot kell fizetni. Utána a vármegyeházán megtartott ülésen a főispán helyére ülve követelte, hogy mutassák be neki mind a két pénztár⁴³ állapotát. Ezt a fődószedő az előzőleg lezárt pénztárnapló alap-

³⁷ Ez a hír teljesen légbőlkapott volt.

³⁸Guillaume tábornok július 16-án foglyul ejtett feleségét (L.: 31. jegyzet) a magyar inszurgensek József nádorhoz kísérték. A nádor, miután a tábornoknét, a kíséretében levő hölgyekkel együtt megvendégelte, még aznap tovább küldte Győrbe. A francia tábornok másnap levélben köszöntötte meg a nádornak a felesége iránt tanúsított udvarias magatartást, s előző nap az asszony is igen dicsérőleg nyilatkozott az őt elfogó inszurgensek viselkedéséről. A kifosztásról szóló hír tehát alaptalan volt. (L.: József nádor naplója, 584—585. o.)

³⁹ A már említett Németszeghy István királyi tanácsos, Moson vármegye első alispánja.

⁴⁰ Gabriel de Riccé (1758—1830) tábornok, a részben Magyarországon tartózkodó hat francia dandár élelmezési főfelügyelője. (Életrajza *Sitz*: i. m. II. k., 367—368. o. — Tevékenységére sok adat *Skultéty* naplójában, 600. s. köv. o.)

⁴¹ A béketárgyalások körüli bizonytalanságra l. József nádor naplója, 597. o. — Egyébként Ferenc császár Napóleonhoz írt békét kérő levelére Napóleon július 22-én válaszolt, (Correspondance de Napoléon Ier, Publiée par ordre de l'empereur Napoléon III. XIX. k., Paris 1865., 325. o.) s ezzel a válasszal Liechtenstein János herceg július 23-án haladt át Óváron. (Németh Ambrus: Győr városa a franciák hatalma alatt 1809-ben. A Karmelita-rendi székház naplójegyzeteiből. Történelmi Tár, 1904., 386. o. július 23.)

⁴² Riccé tábornok Óvárra érkezését és az általa támasztott követeléseket *Skultéty* is elmondja naplójában. (600—601. o.) Adatai megegyeznek az itt közöltekkel.

⁴³ Értsd: a megye rendes pénztárát és a hadipénztárát.

ján bemutatta, a generális pedig az adópénztárban levő 12 forint 13 krajcárt lefoglalta és a kimutatást aláírta. A pénztárvizsgálat és az azt követő foglalás után kijelentette, hogy az előbb ismertetett követelésekből a gabonát és a szénát, mint legszükségesebbet, rögtön ki kell róni és be kell szolgáltatni. Egyszersmind megígérte a bizottságnak, hogy a szekereket nem messzebb, csak Bécsig fogják igénybe venni, onnan rögtön hazatérhetnek. A természetbeni árát pedig úgy fogja megállapítani, hogy a szállítás költségeit a gabona árával együtt számítsák be a lerovandó hadiadóba. Elrendelte, hogy a természetbeni járandóságokat az illetékesek Sopronba, Grácba és Linzbe szállítsák.

Július 25. Ezen a napon a vármegyei bizottság megegyezett Rieccé generális főfelügyelővel, hogy a beszolgáltatandó gabonamennyiséget az adókimutatási kulcs alapján azonnal kiróják a községekre, továbbá, hogy a többi beszolgáltatásra vonatkozóan írnak a földesuraknak, mivel őket sújtja a legjobban, hogy a folyó július hónap 30-ig haladéktalanul jöjjenek össze Óvárrott tanácskozássra. A vármegyének írásos biztosítékot kellett adnia Rieccé generálisnak, hogy a kívánt gabonamennyiséget augusztus 8-ig Bécsbe, a kijelölt helyre szállítják. Délután a generális Mosonba ment, megvizsgálta a postahivatalt és a kb. 300 forintnyi kincstári pénzt zárolta, lezárva a kiadási naplót. Végül Mosonból visszatérve Óvárra, öt levelet rendkívüli futárral szétküldött, majd 11 óra körül postakocsin Győrbe távozott.

Július 26. Ezen a napon Napóleon császárhoz rendelték a megye küldöttségét Schönbrunnba. A nemes vármegye ugyanis folyamodványt adott be [a császárhoz], hogy a Rieccé generális főfelügyelő által követeltek részben csökkentse vagy enyhítse. A küldöttségbe Teschenberg tanácsos urat, Zichy alispán urat, báró Walterskirchent, Skultéty Lipót Pált, Zsidó Ferencet, Andrásy Józsefet, Huszti Jánost, Habermayer Károlyt, Skultéty Pált, az óvári uradalom ügyészét és Szalay Pétert nevezték be, akik 27-én kora hajnalban útnak is indultak.⁴⁴

Július 27. Az ifjú Andrásy visszatérve az éjszaka Bécsből azt az újságot hozta, hogy az Osztrák Ház újból hadat üzent a francia császárnak.⁴⁵ Hogy milyen vége lesz ennek, azt az égiek tudják. Annál inkább, mert bár a francia császár igen szigorú rendeleteket adott ki, hogy a földekről a learatott gabonát ne hordják el, ennek ellenére mégis megtörténik a megye felső részein mindenfelé, hogy elhordják a gabonát a földekről és takarmányul a lovak elé vetik. A generális főfelügyelő ugyanakkor, amikor követelését közölte, biztosította a vármegyét, hogy ezt rendeletben fogja megtiltani, mert nincs helye a magánrekvirálásnak, bárki által történjék is az, de a generális ezen biztosítéka ellenére több helyről érkezett panasz, így például Féltoronyból, Szentandrásról, Szentjánosról, hogy egy Prukkban állomásozó ezredes nagy mennyiségű bort és marhát csikart ki.

Július 28. Az említett beszolgáltatások ügyében írtak Rieccé generális főfelügyelő úrnak Győrbe, és a levelet Templén esküdt útnak eljuttatták. A levélre a generális rögtön válaszolt; fenntartotta korábbi kívánságait, egyszersmind a postzó beszolgáltatásához mintát küldött, és elrendelte, hogy abból elegendő mennyiség-ről gondoskodjanak. Válaszlevelében ezenkívül a francia hadsereg eltartására 1372 mázsa hús, vagy helyette 343 ökör beszolgáltatását kérte a vármegyétől, és felszólította, hogy a gabona beszolgáltatásának is minél előbb tegyen eleget.

Július 29. Templén esküdt azt az újságot hozta Győr vármegye első alispánjától, Györgyitől Győr városából, hogy a pannonhalmi apátság győri házát közköltsegen fényesen tataroztatni kell és be kell teljesen rendezni, abból a célból, hogy a

⁴⁴ A már korábban említettekén kívül: Georg-Wilhelm Walterskirchen báró (†1811), 1802-ben honfűsítőt osztrák arisztokrata. Birtokai Pozsony megye területén voltak. (*Nagy Iván: Magyarország családai* . . . XII. k., 27–28. o.; Pozsony vármegye. Magyarország vármegyéi és városai. Szerk.: *Borovszky Samu*. Budapest, év nélk., 699. o.) — Skultéty Pál, a bevezetésben is említett naplóíró, aki szintén leírta a Pozsony megyei bizottsággal közösen tett sikertelen próbálkozást. (Naplója, 604. o.) — Skultéty Lipót Pál (Moson megye jegyzőkönyve Pál Lipótnak, *Skultéty Pál* naplója pedig Pál Sándornak mondja, 604. o.) megyei főügyész. — A Zsidó (Sido) család a Csallóközben volt birtokos. Az itt említett Ferencről közelebbit nem tudunk. — Huszty Jánosról semmit sem tudunk. (*Skultéty* naplója őt, Zsidó Ferencet és Szalay Pétert nem is említi.) — Habermayer Károly a köpcsényi uradalom fiskálisa. (*Skultéty* naplója, 604. o.) A család 1760-ban kapta nemességét, (*Illésy-Pettikó: A Királyi Könyvek*, I. m. 80. o.) — Szalay Péterről csak annyit tudunk, hogy 1796-ban a mosoni járás esküdtje volt. (Magyar Almanak 1796. esztendőre, 234. o.)

⁴⁵ Ez a hír nem volt igaz.

francia, az osztrák és az orosz udvar követei abban a házban találkoznak és a békéről ott tanácskoznak.⁴⁶ Néhányan azt állítják, hogy augusztus 1-ig bizonyosan el kell dőlnie a béke kérdésének. Hogy mi lesz, majd meglátjuk.

Július 30., 31. Nem igazolódtak azok a híresztelések, amelyek a három követnek, az oroszoknak, a franciának és az osztráknak a béketárgyalásra Győrbe történő megérkezéséről elterjedtek. Győr város parancsnokához ugyanis ellenkező rendeletek érkeztek, ti., hogy a követek a béketárgyalás céljából nem Győrött, hanem Bécsben fognak találkozni. Ezen a napon este azzal a hírrel tértek vissza a kiküldöttek Bécsből, hogy Napóleon császár nem engedte őket maga elé, így dolguk végezetlenül voltak kénytelenek visszatérni. Nem maradt más hátra, mint hogy a Riese főfelügyelő által elrendelt beszolgáltatást a nemes vármegye minden földesúri birtokára kivessék hadiadó gyanánt. Az ebből a célból nagy többségükben ideérkezett földesurak holnap, vagyis augusztus 1-én segítséget nyújtanak a munkához, és a kiosztás meg fog történni.

Augusztus 1. Ezen a napon vettük a hírt Bécsből, hogy a béketárgyalásokra nem Bécsben, hanem Magyaróvárott fog sor kerülni.⁴⁷ Ebből a célból elrendelték, hogy kvártélyt készítsenek a küldött uraknak, úgymint az osztráknak, a franciának és az oroszoknak. Tudtul adták azt is, hogy a követek megérkezése előtt az itteni katonaságot félóra távolságra kell innen visszavonni. Ezen a napon a nemes vármegye rendjeinek gyűlésén a kiküldöttek beszámolót tartottak, amelynek alkalmából hosszas vita támadt, hogy ki és milyen mértékig köteles a generális főfelügyelő által támasztott követelések terhét viselni. Azt határozták, hogy mindenekelőtt azoknak a helységeknek a tanácsát kell előállítani, akikre a vármegye rendjeinek szavatossága mellett, egy bizonyos összeg beszédését kiróják, hogy azt a tekintetes vármegyének beszoigáltassák. Ebből a célból a helységek bíráit az egész vármegyéből Óvárra idézték. A dolgok eredményét és kimenetelét meglátjuk holnap.

Augusztus 2. A helységeknek Óvárott megjelent bírái előtt kihirdették, hogy az említett célból a mosoni járás 87 000, a nezsideri járás 60 500 forintot köteles a vármegye rendjeinek szavatossága mellett beszédni és a vármegye pénztárába beszoigáltatni. A megyebeli zsidókra is 30 000 forintot róttak ki. A vármegye karai és rendei is megígérték, hogy az előbbi célra 107 660 forintot adnak be a vármegye pénztárába.

Augusztus 3. Ma a tanácsos úr, az első alispán, ismét emlékezetbe idézte, hogy mihelyt az óhajtott béke helyreáll, leköszön vármegyei tisztségéről. Ezen a napon semmi újság nem történt, azon kívül, hogy néhány helységben panaszkodtak a beszoigáltatások miatt.

Augusztus 4. Győrből Narbon generális⁴⁸ egy Barec nevű segédtisztje jött a vármegye bizottságához szóló levéllel, amiben a győri generális és kormányzó, Narbon, értesíti a bizottságot, hogy a béketárgyalás céljából Óvárra érkező követek találkozását augusztus 7-re tűzték ki. Kéri, hogy a vármegye hozzon alkalmas rendeletet ezen urak tisztességes fogadására, másrészt pedig a szükséges élelmszerekről való gondoskodás érdekében. Ezért elrendelték, hogy Óvárott minden nap hetivásárt tartsanak, Szalay Pétert pedig Oroszvárra küldték, hogy az urasági asztalterítéket elhozza. Elrendelték azt is, hogy az utcákat szorgalmasan söpörjék, és hogy esténként a házakra kifüggesztett lámpásokkal világítsák is ki.

Augusztus 5., 6. A béketárgyalásra Óvárra érkező követek fogadása érdekében történő előkészületeken kívül semmi újság nem történt. Egy lovas gránátos század érkezett, egy franciák által ambassadeur-nek nevezett generállal. A közlegényeket a polgárok házaiba, a generálist pedig az óvári várba kvártélyozták be. A generális a vár kapujába három tagú őrséget állított, mégpedig egy

⁴⁶ Györgyi Pál, korábban főszolgabíró, ekkor első alispán. A hírek bizonytalan voltára jellemző, hogy ugyanezen a napon Győrben úgy tudták, ugyancsak Györgyi alispántól, hogy a béketárgyalások színhelye Sopron vagy Bécs lesz. (*Németh: Győr városa* ... 286. o.)

⁴⁷ *Skultéty* naplója szerint a hír Teschenberg János királyi tanácsoshoz érkezett. (605. o.) Ugyanez a hír a győri karmelitákhoz csak augusztus 4-én érkezett el. (*Németh: Győr városa* ... 387. o.)

⁴⁸ Louis Narbonne-Lara gróf (1755–1813) hadosztály-tábornok, Győr katonai kormányzója. (Életrajza: *Six* i. m. II. k., 250. o. — Győri tevékenységre 1.: *Bay Ferenc: Napóleon Magyarországon. Budapest, év nélkül. passim.*)

lovast és két gyalogost. Estefelé Narbon győri generális segédtsíztje érkezett, abból a célból, hogy megvizsgálja a követek számára kijelölt kvártélyt, és hogy intézkedjék, amiben szükséges.

Augusztus 7. Délelőtt 11 óra körül a várban lakó generális, két segédtsízt és hat közlegény kíséretében eltávozott Óvárról. Sokan úgy tudják, hogy a Bécsből érkező Champagne francia követ elé ment.⁴⁹ Hogy mi lesz a dologból, majd meglátjuk. A szálláshelyeket elkészítették, mégpedig a kamarai adminisztrációs házban a francia Champagnenak, az egykori Szali-, most Paitser-féle házban Kurakin orosz követnek,⁵⁰ a Polymberger házban pedig Metternich osztrák követnek.⁵¹ A többiek számára a szomszédos polgárházakban, valamint a piaristák rendházában jelöltek ki kvártélyt. Az üléseket a vármegyeházán fogják tartani.

Augusztus 8. Az a hír járta, hogy mégsem jönnek a követek, mivel a francia és az osztrák sereg között kiújultak az ellenségeskedések. Mindenki arról beszélt, hogy a franciák Sopron mellett sáncot és ágyútelepet építenek. Ezen a napon érkezett meg Rieccé generális főfelügyelő augusztus 3-án Sopronból keltezett levele, amelyben azt kívánta, hogy a hadiadó terhére azonnal 137 254 butélia, azaz 1720 csöbör bort szolgáltatassanak be Bécsbe, valamint 14 igáslovat. A kiróvást a vármegye minden helységébe kiküldték. Estefelé a szolnoki bíró azzal a hírrrel jött, hogy a községtől nem fogadták el az árpát, úgyhogy kénytelen volt azt Hempling bécsi serfőzőnek 6 forint 54 karajcárért elvesztegetni. Az esettel kapcsolatban felelősségre vonják a történetért Fuchs fuvarost, akire a szállítás gondját bízta.

Augusztus 9. Gürtler tanácsos érkezett Bécsből azzal a hírrrel, hogy a béketárgyalás követeinek az érkezése azért húzódott eddig, mivel az angol és a spanyol futár nem érkezett meg kellő időben Bécsbe. Egyszersmind azt mondta, hogy a béketárgyalásra aligha kerül sor, mert olyan feltételeket szabtak, amelyeket az osztrák császár nem fogadhat el.

Augusztus 10. Ezen a napon Riese generális főfelügyelő megjelent egy Königsberg nevű bécsi üzérrel. 10 óra körül a vármegyeház üléstermébe lépve, az itt ülésező bizottsághoz kérdést intézett, mindenekelőtt az általa július 24-én kirótt beszolgáltatásról, hogy mit végeztek ténylegesen az ügyben. Azt a választ kapta, hogy a kívánt gabonát, vagyis a búzát, a rozst és a zab helyett az árpát beszolgáltatták, de a raktári tisztek az árpát semmiképpen nem voltak hajlandók elfogadni, hanem azt kívánják, hogy az árpa helyett zabot adjanak be. Majd megkérték a generális főfelügyelő urat, hogy ne vonja vissza, hanem állja a szavát. A generális főfelügyelő úr azt válaszolta, hogy teljességgel állja a szavát, ilyen rendeletet nem is adott ki, tehát a katonaság tartozik elfogadni a zab helyett az árpát. Ezután tovább zaklatta a vármegye bizottságát, hogy a beszolgáltatás hátralevő részleteinek, úgy mint az állatok, a posztó és a szövet, a bőr beadásának a legrövidebb időn belül tegyen eleget. Mivel pedig úgy látja, hogy kötelezettségének a megye csak úgy tud eleget tenni, ha egy vállalkozóval kezd tárgyalást, ezért hozta magával az említett Königsberget, hogy a nemes bizottság vele tárgyaljon és megegyezzen. Tényleg meg is állapodtak vele a posztó, a szövet, a bőr és a bor leszállításában, és előleg címén kifizettek neki 60 000 forintot. Az, mihelyt felvette a pénzt, eltávozott. Kevéssel ezután az adóhivataliak észrevették, hogy a számításba 2000 forint hiba csúszott. Ennek rendezése céljából az ifjabb Andrásy kénytelen volt az említett Königsberg után menni, akit Bécsben ért el.

Augusztus 11. Ezen a napon megjelent báró Metternich⁵² miniszter kamarása azzal a céllal, hogy megvizsgálja a francia és az orosz miniszter kvártélyát és intézkedjék. Ez úgy rendelkezett, hogy az adminisztrációs házba a francia követet, a Polymberger-féle házba az osztrák követet, a Szali házba pedig az orosz követet szállásolják el. Egyszersmind elrendelte, hogy a vármegyeháza tanácstermét készítsék elő, hogy alkalmas legyen az ülésezésre; ezenkívül, hogy elegendő enni-inni való legyen kéznél. Ezen a napon reggel Győr felé szállítottak két ágyút.

⁴⁹ Jean-Baptiste de Champagny, 1809-től codorei herceg (1756–1834), francia külügyminiszter.

⁵⁰ Alekszandr Boriszovics Kurakin herceg, Oroszország párizsi követe, aki azonban a béketárgyalásokon nem vett részt.

⁵¹ Klement von Metternich-Winneburg gróf (1773–1859), 1809. július 8-a óta az Osztrák Császárság külügyminisztere.

⁵² Szöllőssy rosszul tudta, Metternich gróf volt.

Augusztus 12. Ezen a napon kellett volna a Riese generális főfelügyelő által kívánt 343 ökröt és 14 lovat Óvárra összegyűjteni. Ez alkalommal több község kénytelen volt idehajtott állatait hazahajtani — ökreik nem lévén, teheneket küldtek — azzal, hogy ökröket hozzanak. Minden lovat itt tartottak, egyet sem küldtek vissza. A követek ezen a napon sem érkeztek meg, noha fogadásukra minden előkészület megtörtént. Ki tudja, vajon ez az egész felkészülés nem tréfa volt-e; majd megmutatja a jövő.

Augusztus 13. Dél előtt 11 óra körül megjelent egy hadnagy 25 császári közelegénnyel a Madiana dragonos ezredből.⁵³ Miután jelentette magát Gerard nevezetű francia generálisnál,⁵⁴ a parancsnoksága alatt levőkkel beszállásolt a polgárok házához. Délután 6 óra körül komoly nézeteltérés támadt a vármegye kancelláriájában az alispán úr, Króner alszolgabíró és Manninger városbíró között, amely csaknem személyeskedésig fajult. Ezen a napon vette feleségül Molnár Ferenc néhai Nagy Pál özvegyét.

Augusztus 14. Este 10 óra körül megjelent az osztrák követ, báró Metternich. Őt a Polymberger-féle házba kvártélyozták be. Kíséretében volt egy herceg-generális, az ifjú Eszterházy Pál és Pest vármegye inszurgens alezredese, Orczy báró.⁵⁵ A már ténylegesen jóváhagyott béketárgyalásról azt a hírt hozták, hogy Felső-Ausztria egészen Linz-ig, Tirol, Karinthia, Krajna és az egész tengerpart a franciákhoz fog kerülni. Ha ez igaz, jaj akkor a magyar alkotmányoknak!

Augusztus 15. Nagy ünnepe volt ez a nap a franciáknak.⁵⁶ Először délután 2 óra körül, az óvári plébánia templomban Guran generális⁵⁷ jelenlétében dob- és trombitaszóval Te Deumot tartottak, majd az Óvárrott levő valamennyi francia csapat tisztjei vezetésével végigvonult minden utcán, teljes felszereléssel. Az urasági ház előtt néhány liba lefejezésével nyilvános játékok rendeztek, majd utána az óvári vár udvarán a polgárok mindenféle sülttel és borral terített asztallal gondoskodtak jóllakatásukról. Az uzsonna elköltése után nagy vígság és ágyúdurrogatás közepette táncoltak a vár udvarán. Este egész Óvár városát kivilágították. A generálisok a tisztekkel együtt egészen éjjel kettőig muzsika és tánc mellett mulattak a vár magtárában.

Augusztus 16. 8 óra körül, Pozsonyból Győrbe utaztában, megjelent Rieccé generális főfelügyelő, aki mindenekelőtt megvizsgálta a hadiadó pénztárat, és lezárta a pénztárnaplót. Azt látva, hogy a pénztárban 80 ezer forint található, a leg súlyosabb megtorlás terhe alatt megparancsolta az adószedőnek, hogy ezt az összeget azonnal vitesse Pozsonyba a hadipénztárba. Vöröss aladószedő úr⁵⁸ tényleg el is szállította a pénzt Pozsonyba. Az osztrák követ, gróf Metternich ezen a napon megparancsolta, hogy a királyi tanácsos alispán úr útján mutassák be neki minden Óvárrott levő tisztviselő névsorát.

Augusztus 17. Éjjel 2 és 3 óra között megjelent a francia követ Champagne, és elfoglalta az adminisztrációs házban számára kijelölt kvártélyt. Hogy a két követnek mi a szándéka a béketárgyalással kapcsolatban, azt a jövő mutatja meg. Dél előtt 10 óra körül a vármegye bizottsága, úgymint Teschenberg és Németszeghy tanácsosok, Andrassy főadószedő, Szellik főjegyző, Szöllősy főszolgabíró és Szalay

⁵³ Az ezred nevét nem tudtuk azonosítani.

⁵⁴ Valószínűleg François-Joseph Gérard báró (1772—1832) lovassági tábornok, a 9. könnyűlovas hadosztály parancsnoka (Életrajza *Six*: i. m. I. k., 496—497. o.)

⁵⁵ A herceg-generális kilétét nem tudtuk megállapítani. — Eszterházy Pál herceg (1785—1866), Napóleon magyar királyjelöltjének, Eszterházy Miklósnak fia, az 1848-as magyar kormány majdnani minisztere, az Osztrák Császárság párizsi követségén volt attasé. 1809. július 8-án Metternich külügyminiszter mellé osztották be. — Orczy József báró (1779—1811) a Pest megyei inszurgens lovasezred alezredese. — A győri karmeliták följegyzése szerint Metternich és kísérete este 10 órakor érkezett Győrbe. Itt köszöntötte Narbonne kormányzót, és éjfélkor utazott tovább Óvárra. (*Németh*; Győr városa . . . 387. o.)

⁵⁶ Napóleon születése napja. A Győrben állomásozó francia csapatok ünneplését l. *Németh*; Győr városa . . . 387. o.

⁵⁷ Talán Francois Guérin d'Etoquigny (1762—1831) lovassági tábornok, 1809. augusztus 24-től Grác katonai parancsnoka. (Életrajza *Six*: i. m. I. k., 539—540. o.)

⁵⁸ Farádi Vörös János (L.: *Farádi Vörös Ignác visszaemlékezései az 1798—1822. évekről*. Kiadta *Madzsar Imre*; Budapest, 1927. *Fontes Historiae Hungaricae aevi recentioris.*)

János jegyző, Króner alszolgabíró és Partenschlager József ellenőr úr⁵⁹ a francia követhozzon vonultak, hogy a vármegye nevében felajánlják szolgálataikat. A bizottság elnökének rövid latin beszéde után, Champagne követ odaszólitotta jelenlevő titkárai közül az egyiket tolmácsnak, és francia nyelven választotta a bizottságnak: nagy megtiszteltetés számára, hogy így együtt fogadhatja a bizottságot; ő a maga részéről minden lehető el fog követni, hogy uralkodójánál közvetítsen a nekünk és nekik is szükséges, hön óhajtott béke helyreállítása érdekében. E válasz után a bizottság minden tagját meghívta a délután 5 órakor kezdődő étkezésre. Ez az étkezés igen bőséges volt, de nem sokat ért, mert a francia ételek gyalázatosan voltak elkészítve. Az asztalfőn a francia követ ült, a jobbán Metternich osztrák követ, a balján pedig a császári generális. A 24 főből álló vendégsereg összekeveredve lakomázott az asztalnál. Az étkezés egészen este 7 óráig tartott. A vendéglátás végén a francia követ belekarolt Metternich osztrák követbe, átvonultak a szomszédos szobába, és igen sokáig barátságosan társalogtak. Nem tudni, hogy ez a beszélgetés hivatalos, vagy magán jellegű volt-e; majd a jövő megmutatja. Estefelé megérkezett Győrből Torkos főszolgabíró úr a város kapitányával,⁶⁰ akik az osztrák követhozzon jöttek azzal a kéréssel, hogy a francia csapatok eltartásával nagyon megterhelte szerencsétlen adózóknak kegyeskedjék valamiféle könnyebbséget szerezni.

Augusztus 18. Délelőtt 10 óra körül egy vesztfáliai követ jött azzal a hírral, hogy a vesztfáliaiak mozgolódnak, és kinyilvánították harci kedvüket, amit a ténylegesen elviselt többszöri megpróbáltatások sem tudtak megtörni.⁶¹ Csak az Isten tudja, milyen következményei lesznek ennek a dolognak. Este 7 órakor Metternich osztrák követ vendégséget tartott. Ezen mindenki megjelent, aki 17-én a francia követ vendége volt.

Augusztus 19. Este 8 óra körül futár érkezett Champagne francia követhozzon. Nem tudni, mi hírt hozott.⁶² Azt mondják, hogy Bécsből Linz felé sok ágyút vontattak ezekben a napokban.

Augusztus 20. Dél tájban megjelent Győrből Óvárótt Rieccé generális főfelügyelő. Ez alkalommal vita támadt a kialkudott és a vállalkozó által már leszállított bor ügyében. [A közvetítő] ugyanis azt mondta, hogy egy magyar hordó 52 literből áll, a generális pedig azt állította, hogy a hordókban 52 liternél kevesebb volt. Végül hosszas szóváltás után kijelentette a generális, mivel a vármegye nem ad hitelt a szavának, ezért gondoskodni fog egy literes mértékről, és azt bemutatja a vármegyének. Miután így lezárták a vitát, az említett Rieccé generális úr eltávozott Pozsonyba. Este 9 órakor Champagne francia követ az adminisztrációs házban ünnepélyes bált adott, miután Prukkból összeszedett húsz muzsikust; ezen valamennyi, a környéken állomásozó tiszti megjelent, szintűgy Narbon győri kormányzó is, és meghívták az összes óvári lányokat; hajnali 4 óráig táncoltak. Ezen a napon jött meg Bécsből az ifjú Andrásy azzal a hírral, hogy mind a 14 felküldött lovat kiselejtezték, a 280 ökörből pedig csak 108-at fogadtak el. Közülük a legjobbakat 290 fontra, azaz mintegy 4 mázsa súlyra értékelték.⁶³

Augusztus 21., 22. Semmi újság sem történt, azon kívül, hogy több futárt küldtek ide és viszont innen el. Hogy milyen hírt vittek, azt titokban tartották.

Augusztus 23. Este a nemes vármegye házában gróf Metternich miniszter vasorával egybekötött ünnepélyes bált adott. Három asztalt terítettek meg, és az

⁵⁹ Sztellik (Stellik, a megyei jegyzőkönyv 1809-es bejegyzésében Szelik) Ferenc, Moson megye főjegyzője, később 1825-ben a megye alispánja. (*Skultéty* naplója, 608. o.; *Nagy Iván*: Magyarország családai X. k., 365. o.) — Szalay János 1796-ban a mosonyi járás alszolgabírája (Magyar Almanak 1796-ik esztendőre, 234. o.), ekkor a megye jegyzője. — Króner János alszolgabíró. — Partenschlagerra nincs adatunk.

⁶⁰ Torkos István Győr megye főszolgabírája és Gózszy Máté győri városkapitány. (*L. Szávay Gyula*: Győr. Monográfia a város jelenkoráról, Győr, 1896., 189. o.)

⁶¹ Vesztfália lakossága júliusban fellázadt a Napóleon által kinevezett Bonaparte Jeromos király ellen és le akarta rázni a francia uralmat. (A hírt József nádor is följegyezte naplójába, de még augusztus 2-án, 611. o.)

⁶² A futár Napóleonnak Schönbrunnban augusztus 19-én reggel kelt levelét hozta, melyben a császár utasítja Champagny-t, hogy közölje Metternichel: amennyiben a császár megkísérel a francia megszállás alatt levő országrészek közigazgatásának dezorganizálását, akkor véglegesen uralma alá veti ezeket a területeket, eltörli a feudális rendszert, bevezeti a Code Napoléont, és az Osztrák Ház három koronáját szétválasztja, (*Correspondance de Napoléon Ier* ... XIX. k., 426–432. o.)

⁶³ Bécsi mázsában számolva, mely nagyjából 50 kiló volt.

ülésteremben volt a tánc. Erre a mulatságra minden tisztségviselő urat külön-külön meghívtak. Egész éjjel tartott a tánc. A mulatságon a tisztségviselőknél és az urasági tiszteken kívül megjelent több generális is; köztük a legelőkelőbbek gróf Grouschí vadászparancsnok, Narbon győri kormányzó és Brugg generális voltak.⁶⁴ Az ifjak az ülésteremben táncoltak, a generálisok pedig a szomszéd szobában, a játékasztalokat körülülve, gróf Metternich-hel és Eszterházy herceggel kártyáztak. Nem megvetendő mennyiségű aranyat lehetett itt látni.

Augusztus 24., 25. Ezekben a napokban sok futárt küldtek ide a francia és az osztrák miniszterhez, de hogy mit hoztak, azt teljesen titokban tartották.

Augusztus 26. Néhány futáron kívül, akiket az ittlévő követekhez küldtek, semmi újság nem történt.

Augusztus 27. Ezen a napon Grouschí generális a várbeli magtárban ünnepélyes bált adott. Az urasági magtárt teremmel alakították, feldíszítették mindenféle fágakkal, és azokra piramis formára virágokat aggattak. A fal mellett nagy tárgyalás folyt, a tisztségviselőknél és az urasági tiszteken kívül ugyanis az összes szomszéd helyiségekben állomásozó mintegy ötven francia tiszt is megjelent. A tánc alatt, 10 óra körül, a két követ, azaz a francia és az osztrák, a terem sarkába húzódtak, és mintegy teljes óra hosszat szorgalmasan tanácskoztak. Mialatt mások táncoltak, addig ők az ország ügyeiről tárgyaltak. A mulatság hajnali 4 óráig tartott.

Augusztus 28. és 29. Semmi újság nem történt, azon kívül, hogy Champagne francia követ írott meghívóval minden tisztségviselő urat és urasági tisztet meghívott a nála augusztus 30-án tartandó mulatságra.

Augusztus 30. Anélkül, hogy ezt előzőleg bárki is sejthette volna, délután 13 óra körül a vármegyében állomásozó összes katonaságot összevonták Győrbe, Óvárot csak mutatóba maradt a követ mellett néhány ór. A francia követ visszavonta tegnapi írásos bál meghívását, és a mulatságot szeptember 3-ára halasztotta. Nemsokára meghalljuk, mit jelent a katonaságnak ez a hirtelen eltávozása. Egyesek azt állítják, hogy a Prukk mellett táborozó csapatok Győrbe vonulnak, mások azt mondják, a gyors eltávozás oka, hogy az inszurgens csapatok Győrnél összezsaptak a franciákkal; de semmi bizonyosat nem hallottunk még.⁶⁵

Augusztus 31. Ezen a napon temették el Szale Lajos urat, tekintetes nemes Moson vármegye táblabíráját. Egy bizonyos steinbrucki⁶⁶ ember, aki Szolnokon töltötte az éjszakát, azt a hírt hozta, hogy az elmúlt egész éjjel nagy csapat lovas sietett Győrbe. Egy másik ember, aki Lébényről jött Óvárra, azt mesélte, hogy Lébényen át 800 főnyi gyalogság vonult Győr felé. Sokan, sőt maguk a tisztek is nyíltan mesélték, hogy a francia császár találkozott az osztrák császárral Győr alatt, a Galambhoz címzett fogadóban.⁶⁷ Rövidesen meghalljuk, vajon megegyezés, vagy összezapás következik-e. Délelőtt 1/2 12 óra körül két lovas vadász érkezett; kevéssel utánuk egy futár jött sebesen; ez után nem sokkal két francia lovastestőr. majd egy hatlovas kocsi. Ebben a kocsiban ült Napóleon császár, az itáliai alkirályal és két marsallal,⁶⁸ ezek után egy harmadik kocsi jött, négy öszvér húzta, ebben ült Napóleon orvosa. A kíséret 12 olasz dragonyosból állt. Mosonban a nyolc lovat késlekedés nélkül pihentekkel cserélték ki, és tovább utaztak Győrbe. Délután 4 óra körül megjelent Pozsonyból méltóságos gróf Pálffy Lipót úr,⁶⁹ és többek közt azt a hírt hozta a bizott-

⁶⁴ Emmanuel Grouchy gróf (1766—1847), 1809. július 31. óta vezérezredes, a vadászcsapatok parancsnoka az itáliai hadseregben. (Siz: I. m. I. k., 531—533. o.) — Pierre-Joseph Brugiere (Brüyere) báró (1772—1813) altábornagy. Augusztus 28-án hosszabb szabadságra ment, hogy a wagrami csatában szerzett sebesülését kikúrálja. (Uo. I. k., 171. o.)

⁶⁵ Ahogy a későbbiek mutatják, a csapatösszevonások Napóleon másnapi győri látogatásával voltak kapcsolatban.

⁶⁶ Steinbruch: Német falu Párdorf (Pándorfalu) mellett.

⁶⁷ Teljesen légből kapott hír, amely azonban szélteben-hosszában el volt terjedve, József nádor is följegyezte. (Naplója, 654—655. o.)

⁶⁸ A két marsall: Alexandre Berthier, a neuschateli herceg, Napóleon vezérkari főnöke és André Masséna, a rivoli herceg, a wagrami csatában a balszárny parancsnoka.

⁶⁹ Pálffy Lipót gróf (1764—1825) tábornok, aki 1805-ben mint a pozsonyi vár parancsnoka tárgyalásokat kezdett Davout marsallal (L. Domanovszky Sándor: József nádor iratai II. k., Budapest, 1929., 192. s. köv. o.; Életrajzi adatai *Jedlicska Pál*: Eredeti részletek a gróf Pálffy-család okmánytárához. Budapest, 1910., 611—612. o.)

ságnak, hogy az elmúlt éjszakát Napóleon császár Pozsonyban töltötte, lóra ülve az egész várost és várat bejárta és néhány rendelkezést adott ki. Szállása Krassalkovits herceg házában volt.⁷⁰

Szeptember 1. Ma reggel 7 órakor Napóleon császár — miután Győr városát megtekintette — erre tért vissza, ugyanazokkal a kocsikkal, amelyekkel odafelé ment; katonasága is ugyanaz volt, mint ami testőrként Győrbe menet kísérte; visszatért korábbi tartózkodási helyére. Estefelé megjelent Óvárrott gróf Zinzendorff;⁷¹ az éjszaka eltöltése után postán tovább utazott Ófelségéhez, Ferenc császárhoz Tatára.⁷² Ez az úr Szöllősy főszolgabírónál töltve az éjszakát azt mesélte, hogy csak parányi reménysége csillog a békének, a békefeltételeket ugyanis úgy állították össze, hogy egyik fél sem fogadhatja el; ebből következik, hogy a háborút rövidesen folytatni kell.

Szeptember 2. Ezen a napon a két követ, továbbá Eszterházy herceg és az egész generálisi kar Eszterházára ment; éjszaka térnek vissza Óvárra.

Szeptember 3. Champagne francia követ bált adott az óváriaknak a kamarai adminisztráció házában. A mulatságon jelen volt minden generális. Ezen a napon híre járt, hogy a fenségs herceg, az ország hercegprímása Komáromban elhunyt.⁷³ Ha a hír igaz, akkor többet is fogunk hallani róla. A tánc éjjel 2-ig tartott.

Szeptember 4. Néhány követet ide-oda küldözgettek, más nem is történt.

Szeptember 5. Este 9 és 10 óra között visszajött Tatáról, Ófelségétől gróf Zinzendorff miniszter. Most is Szöllősy főszolgabírónál töltötte az éjszakát, és megint azt a hírt hozta, hogy nagyon kicsi a békekötés reménye, ezért hamarosan folytatni kell a háborút.⁷⁴ Elmondta azt is, hogy ő királyi fensége, az ország hercegprímása, Ambrus Károly úr, szeptember 2-án Istenben elhunyt és Nagyszombatban eltemették.

Szeptember 6. Megjelent Óvárrott hat közlegény egy tiszttel a szász lovas-ezredből — ahogyan mondják: rendfenntartásra. A győri kormányzó, Narbon generális parancsára Győr városa erődítésére szeptember 8-tól kezdődően nyolc napra 200 kapával ellátott munkást kell Győrbe rendelni. Lébényhez, mint találkozóhelyre rendelték őket 1809. szeptember 8-ára. Felügyelő biztosul Fajtsert, a magyaróvári uradalom írnokát jelölték ki melléjük, az ő kötelessége lesz a munkások létszámára és méltányos bérére való felügyelés.

Szeptember 7. Semmi újság, azon kívül, hogy létrejött a megegyezés a francia hadseregnek szállítandó 152 lóról Königsberg zsidóval, akinek minden egyes ló leszállítása után 650 forintot kellett fizetni. A lovak teljes ára 98 800 forintot tett ki, amelyet a közlegyekre vetettek ki.

Szeptember 8. Délután 4 óra körül két biztos jelent meg; közülük az egyiknek francia zsidónak kellett lennie. Levelet hoztak Rieccé generálistól, amelyben elrendeli, hogy folyó hó 10-ig a vármegye köteles befizetni a rá kivetett teljes adót. Erre a levélre válasz ment a generálisnak, hogy lehetlent kíván. Estefelé, 9 óra körül, megjelent Óvárrott a korábbi helyi parancsnok Lassal, aki itt töltötte az éjszakát, majd Pozsony felé távozott.

Szeptember 9. Semmi feljegyzésre méltó nem történt, azon kívül, hogy látni lehetett a részletekben Győr felé vonuló gyalogságot.

Szeptember 10. Egy Butuy nevű műszaki mérnökezeredes levele érkezett, mely Moson tanácsának volt címezve, de a vármegyének szólt. A tartalma az, hogy a dévényi erődítéshez 150 ásóval és talicskával felszerelt munkást kell a vármegyének okvetlenül kirendelnie. Ezek a munkások a vármegye tetszése szerint öt vagy több napra rendelhetők ki, a cserétől függően.

Szeptember 11. Semmi újság nem történt.

Szeptember 12. Egy kapitány jelent meg az osztrák Landwehrből futári minőségben, aki leadva a levelet Metternich miniszternél, innen Napóleon császár-

⁷⁰ Értsd: Grassalkovich Antal herceg palotájában.

⁷¹ Karl von Zinzendorf gróf (1739—1813) államminiszter. (Itt említett útjára vő. József nádor naplója, 654. o.)

⁷² Ferenc császár szeptember 2-án reggel érkezett Tatára, a nádorral együtt. (L. József nádor naplója, 652. o.)

⁷³ Károly Ambrus esztergomi érsek, 1809. szeptember 2-án halt meg Komáromban. (József nádor naplója, 652. o.)

⁷⁴ Ferenc császár álláspontját ismerteti József nádor naplója, 657. s. köv. o.)

hoz utazott. Ez a futár elmondta, hogy néhány napon belül biztosan kihirdetik a békét. A hadiadóba leadott gabona átadására Bécsbe küldött Pusztér fuvaros azt írja, hogy Bécs város összes falai ágyúkkal vannak két napja megerősítve, a város alatti terület pedig francia lovasokkal van tele; azt is szélteben mesélik, hogy néhány napon belül csatára kerül sor. Ezekben a napokban Pozsonynál hajóhidat építettek, amihez, vasmacskák hiányában, malomköveket hordtak.

Szeptember 13. Riecca generális főfelügyelő figyelmeztető levele érkezett a vármegyei bizottsághoz, miszerint a generális tudomására hozza a vármegyenek, hogy a francia császár határozott rendeletére a vármegyére kimért hadiadót 48 órán belül be kell fizetni. Hozzátette, hogy a hadosztályparancsnok és a győri parancsnok rendeletet kaptak, hogy akár végrehajtás útján is szerezzenek érvényt a császári parancs végrehajtásának.

Szeptember 14. Az Óvárótt állomásozó alezredes kemény fenyegetéssel és a bizottság bebörtönzésének kilátásba helyezésével megparancsolta, hogy néhány órán belül mutassák be neki a vármegye helyeiségeinek névsorát, és ezen külön tüntessék fel az uradalmakat és a tehetősebb lakosokat. A jövő mutatja meg, hogy mit jelentsen ez a kívánság és mire fog vezetni.

Szeptember 15. Megjelent egy ezredes azzal a hírrel, hogy a Kisszigetre mintegy 800 főnyi lovasság fog átkelni. Ugyanezen a napon Bubna osztrák generális, visszatérőben Schönbrunnból, Napóleon francia császártól, jelentkezett Óvárótt Metternich osztrák követnél. Ahogy mondják, ultimátumot visz az osztrák császárnak. Néhány napon belül meghalljuk, béke lesz-e vagy folytatódik a háború.⁷⁵

Szeptember 16. Narbon generális a győri erődítéshez rendelt 200 munkáson felül újabb 200 munkás kirendelését kérte úgy, hogy naponta négyszázan legyenek; összeszedésükre kiadták a rendeletet. Megjelent Óvárt egy tisztt Eugénus alkirály gárdájából, előmutatott egy parancsot, s ennek értelmében Óvárótt 8, Mosonban pedig 6 lovat rekvirált. A tisztt ilyenkor rekvirálásáról készült kimutatást elküldték Riecca generális főfelügyelőnek. 12 óra körül a 7. könnyűlovas ezred mintegy 500 főnyi lovasa vonult át Óváron Halászi felé, az ezred másik része — ahogyan hírül hozták — a kimlei réven kelt át, szintén a Kisszigetre.

Szeptember 17. Ezen a napon Riecca generális főfelügyelő a vármegyéhez intézett levelében 5212 mérő búzát, 2175 mérő rozst és 3676 akó bort követelt, még hozzá azzal, hogy tíz napon belül mindezt leszállítsák; azonkívül azt kívánta, hogy a gabonát öröljék meg, és az így nyert tisztet szállítsák Pozsonyba. A városban már 4 napja áll a franciák által készített hajóhid, aminek a felépítéséhez vasmacskák hiányában malomköveket szállítottak a Dunához. Ma este Champagne francia követ az urasági házban fényes bált adott, amin a tisztségviselőkn és az urasági tisztéken kívül sok francia generális és tisztt jelent meg.⁷⁶ Hajnali 3 óráig táncoltak.

Szeptember 18. Ezen a napon Frangepán nevű francia gárda kapitány⁷⁷ 18 lovat erővel és erőszakkal elvitt. Ezek közül nyolcat Prukka, hatot pedig Kismartonba vezettek Andrássy és Raucheffer biztosok kíséretében. Ez alkalommal a rajkai plébános lovait is elvitték erőszakkal.

Szeptember 19. Megjelent két tisztt az 1. ezredből, és Eugénus alkirály nevében nagy szemtelenül azt követelték a vármegyétől, hogy adjon nekik 1400 rőf különböző színű posztót. A követelődzésükre válaszul elővették a főfelügyelő generális parancsát, amelyben a rendes beszolgáltatáson kívül minden rekvirálást megtiltt. Erre fenyegetőzések közepette eltávoztak.

⁷⁵ Ferdinánd von Bubna (1768—1825) tábornok, akit Ferenc császár szeptember 7-én küldött Tatárról Schönbrunnba Napóleonhoz, s ebből az alkalomból altábornaggyá léptette elő. (L. József nádor naplója, 663. o. és Österreichisches Biographisches Lexikon, 1815—1950. I. k., Graz—Köln, 1957) — Napóleon szeptember 15-i válaszelevelét hozta Ferencnek. A levelében a császár felsorolja területi követeléseit, amelyeket a korábbiakhoz képest valamelyest mérsékelt. (Correspondance de Napoléon I . . . IX. k., 560—562. o.) — Az ugyanakkor Champagnynak írt tájékoztatás valóban azt mondja, hogy a Ferenc császárnak tett ajánlat részéről az utolsó szó („son ultimatum”) a tárgyalásban. (Uo. 557—558. o.)

⁷⁶ A győri karmeliták naplójából tudjuk, hogy a bálon Narbonne tábornok, Győr kormányzója is jelen volt. (Németh: Győr városa: 390. o.)

⁷⁷ Az „udinei Frangipani”, ahoggy Napoleon emlegeti Eugene Beauharnaishoz írt leveleiben, gyakran volt az olaszországi alkirály futára. (L. pl. Du Casse: i. m. V. k., 396. o.)

Szeptember 20. Teschenberg és Némethszeghy tanácsos urak a főispán úr öxelenciája levelének értelmében Pozsonyba mentek,⁷⁸ hogy kimutatást készítsenek az eddig beszedett és a franciák pénztárába befizetett hadiadóról, és hogy tanácskozzanak a generális főfelügyelő úrral a hadiadó jobb beszedésének módjáról. 10 óra körül indultak el Pozsonyba.

Szeptember 21. A francia követ előkészületeket tett Óvárról való elutazására: megkenette a kocsiját. Az osztrák követ mellé rendelt császári katonaság az éjjel elvonult. Azt beszélik, hogy folytatódik a háború, vagy hogy már megkötötték a békét. A jövő mutatja meg, hogy mit hoznak ezek a változások.

Szeptember 22. A francia követ nem távozott el. Az osztrák követnél szolgálatban álló osztrák katonaság helyett másik érkezett. Úgy látszik, valamennyi időre újból meghosszabbították a fegyverszünetet.⁷⁹ Teschenberg és Némethszeghy első alispán tanácsos urak visszatérve Pozsonyból a generális főfelügyelővel történt tanácskozás után, azt a hírt hozták, hogy a kívánt 3676 akó bort és lisztet halaszthatatlanul be kell szolgáltatni; méghozzá az első harmadát október 2-áig, a másodikat október 10-éig, a harmadikat pedig október 20-áig. Ha pedig a vármegye ezeket a határidőket nem tartaná be és a beszolgáltatást nem teljesítené, haladéktalanul végrehajtás következik; amit akkor találnak, azt tulajdonosra való tekintet nélkül, erőszakkal elviszik. Ez vonatkozik a Bécsbe rendelt ökrök hátralevő részének leszállítására is.

Szeptember 23. A francia 1. ezredből, újból megjelent egy hadbiztos Mosonból és megismételte a posztóra vonatkozó követelést, hozzátéve, hogy ha kívánságát nem teljesítik, akkor házról házra járva fogja a posztó megszerzéséhez szükséges pénzt elrekvirálni. Követelésének azonban semmiképpen sem engedtek. Ezen a napon Teschenberg tanácsos úr felment Bécsbe, hogy megegyezést kössön a bor beszolgáltatása ügyében.

Szeptember 24. Rieccé generális főfelügyelőnek a levele érkezett, miszerint ismét 4000 mázsa szalma beszolgáltatását kívánja a vármegye részéről Korneiburgba.⁸⁰ Ezzel kapcsolatban úgy határoztak, hogy ha ezt természetben kell szállítani, a közvetítő segítségét veszik igénybe.

Szeptember 25. Rieccé generális főfelügyelő szemrehányásokkal tele levelet küldött a természetbeniek beszolgáltatásával kapcsolatos hátralék miatt, hozzáfűzve: személyesen maga fog megjelenni Óvárton, hogy számon kérje a vármegyén, miért nem szolgáltatták be ez ideig a természetbenieket. Reggel 9 órakor a generális valóban megjelent és nagy energiával sürgette a 4000 mázsa szalmának Klosternai-burgba szállítását; ezenfelül megparancsolta Napóleon császár rendelete alapján, hogy részletekben 350 ökröt hajtsanak haladéktalanul Bécsbe; szigorúan meghagyta, hogy ebből a megye által kidolgozott felosztás szerint 268-at az uradalmak, a fennmaradó 82-t az adózók szolgáltassák be. A bizottságnak adott rendelkezéshez hozzáfűzte, hogy semmiképpen se merjenek eltérni a fenti elosztástól, hanem pontosan aszerint járjanak el.

Szeptember 26. Ezen a napon érkezett Bubna generális és Lichtenstein herceg, szintúgy Mayer generális; az osztrák császár végső választát vitték Napóleon császárnak.⁸¹ Rövidesen megtudjuk, hogy mily sors vár ránk. Késő este jött egy kapitány, és azt kívánja, hogy a bizottság szolgáltasson be neki 1400 rőf különböző színű posztót. Követelését megtagadták, és jelentést tettek róla Rieccé generális főfelügyelőnek. Mayer generális, aki Lichtenstein herceggel és Bubna generálissal együtt érkezett ide, itt maradt s itt várja a stafétát Lichtenstein hercegtől, hogy azzal Ófelségéhez [Ferenc császárhoz] siessen.

Szeptember 27. Metternich osztrák követ Eszterházy herceggel együtt Tatára, Ferenc császárhoz távozott; nem tudni, hogy visszatér-e.

⁷⁸ Moson megye főispánja ekkor Szapáry József gróf volt.

⁷⁹ Ferenc császár szeptember 20-án hozzájárult, hogy az egyszer már megújított fegyverszünetet újabb 15 nappal meghosszabbítsák. Ezt Győrben már szeptember 21-én hivatalosan közölni tették. (Németh: Győr városa . . . 390. o.)

⁸⁰ Korneiburg Béctől északra, a Duna balpartján, szemben Klosterneuburggal, amellyel hajóhíd kötötte össze. (Vö. a szeptember 25-i bejegyzéssel: a szalmát Klosterneuburgba kell vinni.)

⁸¹ Anton Mayer von Heldenfeld (1765–1842) tábornagyról. — Bubnák újabb küldetésére ld. József nádor naplója, 752. o. — Valóban Ferenc császár választát (ha nem is utolsó választát) vitték Napóleon szeptember 23-i levelére.

Szeptember 28. Champagne francia követ korán reggel előkészítette eltávozását. A kocsikat előállították és minden csomagját kocsira rakták. Reggel 7 és 8 óra között jött 10 postaló, Champagne francia követ titkárával együtt, szemünk előtt kocsira ült és Pozsony felé eltávozott. Teschenberg tanácsos úr állítása szerint, két napon belül visszatér ide Schönbrunnból, ahol újabb találkozót tartanak.⁸²

Szeptember 29. Dél előtt 11 és 12 óra között Metternich gróf Eszterházy herceggel együtt visszatért Tataról Óvárra.

Szeptember 30. Ismét megjelent három, Rieccé generális alá beosztott biztos Óvárott; főnökük nevében új követelést közöltek, azt, hogy Napóleon császár kifejezett rendelkezésére, Magyaróvárott raktárat kell létesíteni, amelybe nagymennyiségű gabonát, szénát és szalmát fognak szállítani. Nem tudom, mi lesz ebből.

Október 1. Megjelent a 112. gyalogezred alezredese és azt követelte, hogy Nezsider, Óvár és Moson adjanak 3800 rőf posztót. Hozzátette, hogy azt a parancsot kapta: amennyiben a vármegye nem tenne 24 óra alatt eleget a kívánságnak, a bizottság négy fő tagját fogságra kell vetnie és magával kell vinnie. A bizottság, Rieccé generális minden rekvirálást eltiltó rendelkezésére hivatkozva, elutasította a követelést. Az alezredes elhagyta az üléstermet, kevéssel később azonban négy zsandár-nak mondott⁸³ francia katonával jelent meg a vármegyeháznál és Némethszeghy alispánt, Szellik főjegyzőt, Andrassy főadószedőt és egyet a főszolgabírák közül, ti. Szöllősy urat szigorú őrizetben elvezettette. Az említett urak délután 3 óra körül indultak el a zsandárok kíséretében Óvárról Prukk városa felé, de az időjárás miatt nem jutottak tovább Gáttha falunál.⁸⁴ Itt töltötték az éjszakát, majd a következő napon, azaz

Október 2-án ismét útnak indulva, szakadatlanul zuhogó esőben, délelőtt 10 óra körül a Lajta átkelőhelyére, Prukk városába jutottak. A piacra érve az itt tartózkodó Pachtod⁸⁵ tábornokkal szerettek volna beszélni, ezért az egyik mellük rendelt őrt megkérték, jelentse megérkezésüket a generálisnak. Az őt visszatérve azt az utasítást hozta a fogoly uraknak, hogy a városparancsnoknál jelentkezzenek. Zuhogó esőben keresgéltek mindenféle, kereszt- és mellékutcákon bolyongva, míg végre megtalálták. A tőle kapott szálláscedula birtokában előbb a fő őrség épülete előtt két órát álldogáltak az esőben, míg végül is a városházára vitték őket. Itt, eddigi kísérőiket leváltva, négy piszkos gyalogos őrizetere bízták őket. Miután itt enni kaptak, egy tiszt őt katonával Sopronba kísérte a fogoly urakat. A következő napokon, úgymint

Október 3-án, 4-én, 5-én, 6-án és 7-én. Sopronba délután 4 óra körül érkeztek, és egyenesen Grinie generális hadtestparancsnokhoz vitték őket,⁸⁶ A generális a bejelentés után rögtön maga elé bocsátotta a fogoly urakat, és kemény szavakkal a szemükre hányta, hogy az alkirály rendeletével szembeszegültek. Így aztán nem volt más lehetőség, a bizottság fő tagjait fogságra kellett vetni. De ha most sem tesznek eleget ófelsége, az alkirály parancsának, akkor neki, a generálisnak nem marad más választása, mint hogy a bizottság tagjait szigorú katonai őrizettel Bécsbe küldje. Amikor a fogoly bizottsági tagok látták, hogy a követelés tényleg az alkirály parancsán alapul, s megtudták, hogy tekintetes nemes Vas és Sopron vármegyék már eleget is tettek a benne foglaltaknak, ők is megígérték, hogy teljesítik. Erre az első alispán és a főjegyző visszatértek Óvárra, Andrassy főadószedő és Szöllősy főszolgabíró urak pedig Sopronból egyenesen Bécsbe mentek, hogy a posztót megszerezzék. Innen csak október 7-én tértek vissza. Gróf Metternich — ahogy mondják — október 4-én eltávozott Óvárról.

⁸² Napóleon szeptember 27-én délután 2 órakor Schönbrunnban kelt írásában utasította Champagnyt, hogy egyik titkárárt Óvárott hagyva azonnal jöjjön hozzá. (Correspondance de Napoléon Ier... XIX. k., 618. o.) — Champagny többet nem tért vissza Óvárra. A békealküldésök külügyminiszeri szintről áttevődtek a két uralkodó közt — levélváltásokban történő — közvetlen tárgyalásokra.

⁸³A szó a magyarban ekkor még ismeretlen volt, Szöllőssy is franciásan írja: gendarme. Jelentése: tábori csendőr.

⁸⁴Gáta: a Lajta mellett. Ma Gattendorf (Burgenland).

⁸⁵Michel Pachtod gróf (1764—1830) tábornok, Eugène herceg olaszországi hadseregében a 4. hadosztály parancsnoka. (Sír: i. m. II. k., 278—279. o.)

⁸⁶Paul Grenier gróf (1768—1827) tábornok, az olaszországi hadsereg hadtestparancsnoka. (Sír: i. m. II. k., 524—525. o.)

Október 8. Megjelent egy francia biztos, Michel, Óvárrott és a Riecce generális főfelügyelő által elrendelt beszolgáltatási kötelezettségre hivatkozva azt kívánta, hogy a természetbenieket az óvári raktárba szállítsák, még pedig először a szénát és a szalmát, majd pedig a búzát és a rozst. Ennek érdekében a bizottság felosztást készített a széna és a szalma beszolgáltatására.

Október 9., 10. Megjelent hat francia biztos és megparancsolták hat kemence felállítását. Amikor a bizottság erre nem volt hajlandó, erőszakkal elrendelték a munka azonnali megkezdését. Ezekután kocsikat, munkásokat és kőműveseket rendeltek ki.

Október 11., 12. Moson vármegye földesurainak és kurialista nemeseinek gyűlésén a bizottság kihirdette az óvári raktárba szállítandó természetbeniek felosztását. Eszerint kétharmada az uradalmakra, egyharmada pedig az adózókra esik. A természetbeniek a következők: 750 mérő búza, 333 mérő roz, 1339 akó bor, 27 akó pálinka, 206 öl fa, 4500 mázsa széna és ugyanannyi szalma, 6428 mérő zab. A szénát kölcsönös megegyezéssel csak a mosoni járás szénatermelő helységeire, jelesül Lebényre, Szolnokra, Szentpéterre, Szentjánosra, Pusztasomorjára, Tarcsára, Téttényre, Vallára vetették ki.⁸⁷

Október 13. Visszajött az alkirály testőrségében szolgáló Frangepán kapitánynak egy tisztvárosa, azzal a parancsal, hogy a minap elutasított három alkalmatlan ló helyett három jó lovat adjanak, Óvár és Moson városokból. Mivel sem az egyik helyen, sem a másikon nem találtak megfelelőt, ezért Króner alszolgabíró urat kiküldték az említett tiszttel a szomszédos helységekre, hogy válasszanak három lovat. A szentjánosi és halászi bírók híradása szerint az odavezényelt katonaság visszavonul.

Október 14. A fenti tiszt visszatért és elmondta, hogy Hegyeshalom, Szolnok és Szentpéter helységeiben egyetlen alkalmas lovat sem talált. Minthogy pedig a hátralékos három lovat köteles a megye megadni, természetben viszont aligha van erre mód, ezért váltsa meg a megye pénzen, darabját 500 forintjával számolva, egészben 1500 forinton. A bizottság tagjai először elutasították a megváltást, de nagy szóváltások után, nehogy a végén nagyobb baj legyen belőle, megállapodtak, hogy a kívánt 1500 forintot nyugta ellenében átadják a szóban forgó tisztnak; a főadószedő rögtön ki is fizette 3 bankóval.

Október 15. Reggel Lichtenstein herceg, Bubna generális és Neumann őrnagy visszatérőben Bécsből azt a hírt hozták, hogy a békét a tegnapi napon, vagyis október 14-én délelőtt aláírták és hatalmas ágyúdörgés közepette hirdették ki Bécsben, majd a mai napon Pozsonyban és Győrött is.⁸⁸ A győri erődítéshez kirendelt munkásokat a kormányzó elbocsájtotta és hazaengedte. A Szentmiklósról beszolgáltatott 12 ökröt visszahajtatta Liczkóra.⁸⁹

Október 16. A francia élelmezési tiszt, akit az óvári raktár és a kétszersülttel termelő kemencék átvételére rendeltek Óvárra, sürgette a már elkezdett hat kemence építését, azzal, hogy ámbár a békét már kihirdették, de amíg felette-seitől ellenkező parancsot nem kap, addig megépítésüktől semmiképpen nem állhat el. A vármegyei bizottság megígérte neki a legutolsó kemence felépítését is.

Október 17. Ma este öxexcellenciája, Moson vármegye főispánja megérkezett Óvárra, útban Ófelségéhez, a felséges császárhoz Tatára, azzal a céllal, hogy bizonyosan megtudja Ófelségétől, vajon a franciák által előzőleg végbevitt és a falvakból napról napra, mind a mai napig folytatott rekvirálások jogosak-e és ha nem, ezeket a francia követeléseket kell-e teljesíteni. Visszatérve hírül adja majd az eredményt.⁹⁰

⁸⁷ Mosontarcsa (Andau), Mosontétény (Tadten) és Valla (Wallern) a mai Burgenlandban. — Ránkmaradt Moson megye Allandó Bizottságának október 13-i dátummal a Helytartótanácsnak benyújtott folyamodványa, melyben panaszkodik, hogy a franciáknak teljesített beszolgáltatások pénzbeli ellenértékét a megszálló hatóságok mindössze 1 054 117 frankra számították, jöllehet annál sokkal többet tesz ki. (OL. M. Kir. Helytartótanács lt. Eccl. oecón. bona 1809., Fons 161.; Pos. 10—11.)

⁸⁸ Az október 14-i schönbrunni béke szövege: L. Neumann: Recueil des traités... II. k., 309—310. o. A titkos pontok: uo. 316—317. o. A béke győri kihirdetésére *Németh*: Győr városa... 392. o.

⁸⁹ Liczkó-pusztá.: Hédervártól délre, a Kis-Duna-partján.

⁹⁰ Szapáry József gróf főispán, egyben a nádor mellé rendelt királyi biztos itt jelzett tárgyalásaira I.: József nádor naplója, 762. o. és *Németh*: Győr városa... 393. o. Október 20. alatt.

Október 18. Ezen a napon Rieccé generális főfelügyelő tudtára adta a vármegyének, hogy lemond a liszt Pozsonyba szállításáról, ezzel szemben sürgeti a bécsi raktárba beadandó hátralék haladéktalan leszállítását. Erre azt a választ kapta, hogy miután a Pozsonyba rendelt liszt nagyrészt már leszállították, rendelje el őexcellenciája, hogy ezt a lisztmennyiséget fogadják el a bécsi hátralék helyett.

Október 19. Híre járt, hogy a 7. könnyűlovas ezred ezredese Ráróra rendelte valamennyi kasszigei bírót azzal, hogy a rárói kórház gyógyszerinek beszerzése céljából rájuk kirótt készpénzt hozzák magukkal, máskülönben végrehajtást rendel el. Azt is hírül hozták, hogy a francia császár a békekötés alapján elrendelte Győr, Brünn, Bécs és Grác városfalainak szétrombolását, ahogy Bécsben október 16-án hozzá is fogtak a bontáshoz a Schottenthornak nevezett kapunál.

Október 20. A francia katonaság szokásos és igen sok helységben foganatosított erőszakos végrehajtásain kívül — amelyeket a bizottságnak jelentettek — más említésre méltó nem történt.

Október 21. A főispán úr őexcellenciája Tatáról, Ófelségétől visszatérőben Óvárót töltötte az éjszakát, magával hozta a már ténylegesen aláírt békepontokat, amelyek közül az egyik október 20-ától kezdődően minden kivetett, de ki nem fizetett hadiadót elenged. Ebből kifolyólag az ittlévő ökröket visszaadták gazdáiknak, a 6 kemence építésénél lévő munkásokat visszarendelték és minden helységbe körlevelet küldtek, miszerint a francia katonaságnak az elvonulásukig járó rendszeres eltartáson kívül, senki semmivel sem köteles. Őexcellenciájának Vrbna királyi biztos úrnak⁹¹ is írt a bizottság, kérve, hogy valami módon szabályozzák, mi értendő katonai ellátáson, mert mindeddig a mértéktelenség jellemezte az erre vonatkozó követeléseket.

Október 22. Vrbna királyi biztos őexcellenciájának rendkívüli futárral küldött levele érkezett Bécsből, melyben őexcellenciája a béketárgyalással kapcsolatban tudomásulvétel és miheztartás végett közli a bizottsággal, hogy október 20-ától kezdődően sem hadiadót fizetésének, sem bármi néven nevezett más beszolgáltatásnak helye nincs, kivéve a francia katonaság rendszeres ellátását, amit elvonulásukig adni kell. Ezen a napon Andrassy főadószedőt Bécsbe küldték azzal a céllal, hogy Königsberg és Feller vállalkozóknál állítsa le a természetbeniek és anyagiak további részének beszolgáltatását, valamint, hogy megkérje Vrbna királyi biztos őexcellenciáját, tiltassa el a vármegyében állomásozó francia katonaságot a rendkívüli kívánságok teljesítésének erőszakolásától és rendeltesse el, hogy a részletesen lerögzített rendszeres eltartáson kívül semmit se követeljenek.

Október 23. Híre jött, hogy Pachtod Prukknak állomásozó generális, a béke kihirdetésétől függetlenül, újabb bor, zab és ökör beszolgáltatását írta ki a vármegye több helységére. Amikor a barátfalvi tanács — a béke kihirdetésére hivatkozva — vonakodott a követelésnek eleget tenni, a féltoronyi ezredes a bírót és az esküdteket lefogatta és Prukka, a generálishoz kísértette. Ez ügyben Teschenberg tanácsot urat és Andrassy főadószedő urat tüstént Bécsbe küldték Daru főkormányzóhoz,⁹² azzal a kéréssel, hogy a barátfalvi foglyokat bocsássa szabadon, a francia katonaságnak pedig méltóztassék elrendelni, hogy mivel a békét megkötötték, tartózkodják a hasonló erőszakosságoktól.

Október 24. Narbon győri generális azt kívánta, hogy a lőszer Győrből történő elszállításához, október 26-ától kezdve a visszavonásig, naponta 200 kétfogatos kocsit rendeljenek ki Mosonba. Azt válaszolták neki, hogy mivel a vármegyében lévő kocsik állandóan a prukki táborhoz és Pozsony városába vannak kirendelve, a bizottság nem kezeskedhet a rendelet végrehajtásáért, hogy Mosonban a kívánt 200 kocsi ténylegesen megjelenik. Az pedig, hogy mindennap újabb és újabb kocsikat állítson, felülmúlja a vármegye erejét. Este a kálnoki plébános arról tudósította a bizottságot, hogy az ott bekvártélyozott 7. dragonyos ezred egyik tisztje, meglátva Szöllősy főszolgabíró Kálnokon⁹³ tartott kocsiját, használatba vette. Amikor a főszolgabíró ezt megtudta, nehogy a kocsijában valami kár essék,

⁹¹ Rudolf Wrbna gróf, Ferenc császár főkamaraása, a franciáknak adandó hadiadók és beszolgáltatások ügyében kinevezett legfőbb császári biztos.

⁹² Pierre-Antoine Daru gróf (1767—1829), a francia seregek által megszállt területek Napóleon által kinevezett főkormányzója.

⁹³ A szigetközi Kálnok az óvári uradalomhoz tartozott.

rögtön elküldte Tóközi hajdút Kálnokra, hogy a kocsit elhozza, de az említett tisztt őrseget állítva a kocsihoz, megtagadta annak kiadását. A hajdú dolgavégezetlenül, egyedül tért meg Óvárra.

Október 25. Szöllősy főszolgabíró, hogy a Kálnokon, a francia tisztt által visszartartott kocsiját visszaszerezhesse, kénytelen volt ezen a napon korán reggel, két zsandárnak nevezett rendfenntartó katona kíséretében Kálnokra kimenni és azok tekintélyére támaszkodva visszakövetelte a kocsit. Reggel 8 óra körül tényleg vissza is hozta. Ezen a napon több császári katona átszökött a francia csapatokhoz, zsandárok kísérték őket Pozsonyba. Ezek a szökevény katonák azt mondják: egyetlen indok készítette őket a császári és királyi zászló elhagyására: az annyira rossz ellátás, hogy pár napon keresztül még kenyert sem kaptak. Nem tudjuk, igazat mondanak-e vagy sem, de akármilyen volt az ellátásuk, tettük szégyenletes, gyalázatára válik a hazának és a magyar nemzetnek.

Október 26., 27., 28. és 29. Ezekben a napokban löszert szállítottak Győrből Bécsbe. Közben már minden helységben kihirdették a békefeltételeket, mégis a prukki táborból érkező tisztek nem kis rekvirálást vittek végbe az élelmiszerekből mindkét járás falvaiban, jelesen marhából, borból, zabból, szénából, továbbá fogatos kocsikból. Miután a békeszerződés 6. pontja kimondja, hogy október 20-ától Ófelsége magára vállalta a hadiadó fizetését, a helységek bíráit utasították, hogy ettől a naptól kezdve semmiféle követelést ne teljesítsenek. A barátfalvi tanácsot, amely az utasítás szerint keményen ellenszegült, fogságba vetették, és mivel a jobbágyok két rekviráló franciát megvertek, és rájuk bizonyították, hogy a két franciát tényleg megverték, őket is szigorú börtönbe vetették és átadták a katonai bírásokodásnak. Majd meghalljuk, mi lesz ennek az ügynek a vége. Ezen a napon, vagyis október 29-én eltávozott Óvárról, az innen Bécsbe hajtott ökrök szállítására Riecke generális által kirendelt biztos, Rocupére.

Október 30. Újabb levél jött Narbon győri kormányzótól, melyben azt kívánja, hogy a Prukkba rendelt löszert Győrből való elszállításához megint 150 kétfogatos kocsit küldjön a vármegye; kiegészítve azzal, hogy a szállítás kíséretére a vármegye két biztost rendeljen ki, egyrészt azért, hogy ezek a kocsik cseréjére Prukkban felügyeljenek, másrészt, hogy ne hagyják a kocsikat Prukkon túlra vinni, hanem ott lerakodva, küldjék rögtön vissza őket. Ebből a célból Trummer alszolgabírótt küldték ki.

Október 31. Ma az a hír jött, hogy Pachod generális parancsára a Tó⁹⁴ melletti helységekbe bekvártélyozott gyalogos katonaság visszavonult Prukkba, megával víve minden helységből több kocsit és négnapi ellátást kenyérből, húsból és borból.

November 1. A prukki táborban lévő katonaság útnak indult ezen a napon Grác felé; a szomszédos helységekben megszámlálhatatlan kocsit rekviráltak és vittek magukkal a poggyász szállítására.

November 2. Győrből a bádeni ezred egy betegszállítmánya érkezett, Lucsonyban töltve az éjszakát, Pozsonyba ment. A Győr vármegyei fuvarosok, közelebb-ről Réti falubeli lakosok, attól félve, hogy netalán Óvárról a betegekkel együtt tovább hajtják őket, éjnek idején kocsijukat és a löszerszámot otthagya elmenekültek.

November 3. Három Lichtenstein ezredbeli szökevény császári katonát hoztak a zsandárnak nevezett katonai rendfenntartók. A szökevények közül az egyik bajor, a másik porosz, a harmadik magyar nemzetiségű volt. Miután jobban utánanézték, kiderült, hogy nem a reguláris, hanem az inszurgens katonaságból valók voltak.

November 4. A 3. gyalogosezred egy tisztje érkezett és felmutatta a feletteseitől kapott parancsot, hogy őt a mosoni állomásra rendelték, másokat pedig a Győrből Bécsbe vezetett útra küldtek, abból a célból, hogy a szállítmányok váltására létesített állomásokon a rendre ügyeljenek. Az ő feladatuk, hogy a különböző szállítmányok továbbításához szükséges kocsikat a megfelelő állomásokon biztosítsák, és ne hagyják az egy stációra rendelt kocsikat egy állomásnál távolabbra menni. Ilyen állomásnak Győrből Bécsbe Mosont, Köpcsényt és Fischamentet jelölték ki.

⁹⁴ Nyilván a Fertő-tóra kell gondolnunk.

November 5. A két hónapja Óvárrott táborozó 30. könnyűlovas ezred francia katonái ma reggel eltávoztak — ahogy hallatszik — Féltorony felé. Ezen a napon Győrből Óvárra érkezett egy szállítmány sebesült bádeni katona, akik Óvárrott töltve az éjszakát, Prukk felé távoztak.

November 6. Ezen a napon a főispán úr őexcellenciája parancsára Andrassy főadószedőt Pozsonyba küldték abból a célból, hogy a magával vitt összes francia nyugta alapján számadást készítsen Riecce főfelügyelő generálissal, és mindent kövessen el, hogy a franciák által, megérkezésük óta kiállított valamennyi nyugtát beszámítsák a hadiadóba. Estefelé Majláth fogalmazójának körlevele érkezett, melyben tudatja, hogy folyó hó 7-én a királyi biztos úr őexcellenciája átutazik a vármegyén,⁹⁵ és utazása érdekében tíz felszerszámozott lovat kell készenlétben tartani Moson, Öttevény, Rajka és Köpcsény állomásokon. Ebből a célból a Mosonban tett intézkedések után, az ifjú Rouchoffert Öttevényre küldték.

November 7. Ezen a napon ismét megjelent egy Beaux nevezetű biztos az itáliai hadseregtől, aki azt kívánta, hogy 80 kocsit rendeljenek Mosonba a kétszersült^{96/a} szállítására. A kocsikat nagy vitakozás után kirendelték, de kijelentették: ha azok nem jelennek meg, ezért a bizottságot semmilyen felelősség nem terheli. A biztos saját hatáskörében Lébényen 20 kocsit rekvirált.

November 8. Ismét elküldtek egy szállítmány kétszersültet Mosonból Prukkba 36 kocsin az említett biztos kíséretében. Estefelé egy szállítmány érkezett Győrből betegekkel; Óvárrott töltötték az éjszakát, majd a következő nap reggel, a Kálnokról kirendelt 8 kocsival továbbmentek Pozsonyba.

November 9. A főispán úr őexcellenciája visszatért Győrből és a tanácsos úrnál⁹⁶ történt étkezés után, a vármegyeházban⁹⁷ ülést tartott, amin először és mindenek előtt jegyzékbe foglalták az ellenséges csapatoknak a vármegye területére való lépésétől egészen a mai napig mindazt, amit az ellátásukra adtak és amit beszolgáltattak. A jegyzék 4 466 923 forint 9 ⁷/₈ krajcárt tett ki a beszolgáltatási napló szerint; ebben nincsenek benne a tekintetes nemes vármegye által hadiadóként Bécsbe beszolgáltató természetbeniek, az ökrök és a gabona, nincsenek benne az uradalmak és a nemes urak által a franciák eltartására adott költségek, továbbá a hadiadó címén a franciák hadipénztárába befizetett készpénz összege sem. Őexcellenciája látva a vármegyét sújtó megterheléseket, megígérte, hogy a végsőig menve mindent meg fog próbálni Ófelségénél, hogy eszentül mentesítsék a vármegyét a táborozó katonaság eltartásától, és legalább néhány évre mentse fel a hadiadó fizetése alól. Mindezt az igazság is így kívánja. Isten tudja, megvalósul-e kívánságunk.

November 10. Azt a hírt hozták, hogy a november 1-én tüzérségi felszereléssel és 134 kocsival Mosonból Prukkba menő szállítmányt, valamint a november 5-én egy másik szállítmányt, ami Mosonból szintén Prukkba ment és 96 lóból állt, Prukkból minden váltás nélkül Bécsbe, onnan Neustadtba⁹⁸ irányították; itt a kocsisokat megverték és kocsijaikat, lovaikat elvették. A visszaélésről, orvoslás céljából jelentést tettek Vrba királyi tanácsos úr őexcellenciájának.

November 11. Néhány jobbágyot a vármegyéből a jelentéssel felküldtek gróf Vrba királyi tanácsos úr őexcellenciájához Bécsbe, hogy előadják őexcellenciájának, miképpen rendelték ki a franciák lőszerszállításához kocsijaikat november 1-én és 5-én, miképpen indultak Mosonból Bécsbe, onnan tovább Neustadtba, és mi módon vették el tőlük a kocsikat, őket elkergetve. A jövő mutatja meg, milyen eredménye lesz e küldetésnek. De ahogy mindeddig nem találtak orvoslást a rekvirálásokra, úgy ebben az esetben is aligha következik be a kívánt eredmény.

⁹⁵ A kéziratban: „currentalis actuarii Majláth.” Ez időből a családnak három tagját ismerjük: id. Majláth József gróf államminisztert, ifj. Majláth József gróf kamarai tanácsost és Majláth János gróf helytartótanácsi fogalmazót. Nyilvánvalóan a kamarai tanácsosról van szó. 1809. december 8-án ugyancsak Majláth József kamarai tanácsos számára rendelnek előfogatot: ekkor tért vissza Bécsből Budára (OL. M. Kir. Helytartótanács. Dep. Portale pos. 56. fons 11.) Majláth actuariusus egyébként Kneidinger András volt. (L.: OL. M. Kir. Kamara. 10 834/1809. sz.)

^{96/a} Az eredetiben: panis bis coctus, tulajdonképpen alacsony hőfokon teljesen szárazra kisütött rozskenyér, amely évekig is elállt.

⁹⁶ Németszeghy alispán érti.

⁹⁷ A kéziratban: „in domo sessionali”

⁹⁸ Wienerneustadt (Bécsújhely.)

November 12. Az a hír járta, hogy Mosonban két molnárlegény összeszóalkozott egy francia katonával, s azt a Dunába dobta. A börtönbe került molnárlegényre agyonlövés vár; a jövő megmutatja, mi lesz az ügyből. Késő este megjött Króner alszolgabíró jelentése erről az emberről, amelyből kitűnik, hogy ezt a molnárlegényt már november 5-e óta a franciák tartják fogva. A jelentés alapján a bizottság kiküldte Szöllősy járási főszolgabíró, hogy a katonai joghatóság alá semmiképpen sem tartozó molnárlegény ügyében járjon közben és őt kérje ki. A közbenjárásra a helység parancsnoka azt válaszolta, hogy miután a molnárlegény ügyét fölterjesztette az ezredparancsnoksághoz, ezek után őt az ezredes tudta és hozzájárulása nélkül nem adhatja ki a vármegyének. Az ügyben írtak az Oroszvárott tartózkodó ezredesnek.

November 13. A neustadti tanács tudatta, hogy a Bécsbe és onnan Neustadtba küldött katonai szállítmányból Neustadtban maradt 63 ló és 44 kocsi. Azt határozták, hogy a tulajdonosoknak való visszajuttatás céljából, hozzák a kocsikat ide Óvárra. Ezen a napon megjelent a bádeni gyalogosezred egy tisztje Győrből és felmutatta Gouilleu dandártábornok⁹⁹ hozzá írt levelét, amely azt tartalmazta, hogy ha a vármegye 24 óra alatt nem rendeli ki az óvári állomásra a naponkint szükséges 50 kocsit, akkor ez a tiszt, Wenker, a bizottság elnökét, négy fősze-méllyel együtt vegye katonai őrizetbe és vitesse a kormányzóhoz Győrbe, aki majd rendelkezik sorsukról. Erre a levélre azt válaszolták, és a levél másolatát megküldték Narbon győri kormányzónak, hogy a kívánt 50 kocsit már régen, november 1-től kezdve kirendelték Mosonba, azok a Győrből érkező szállítmányt tovább is vitték; mivel azonban ezek a kocsik nagyrészt Ausztriában maradtak és a mai napig nem tértek vissza, a vármegye nincs már abban a helyzetben, hogy ennyi kocsit tudjon kirendelni a két állomásra, úgymint Mosonba és Óvárra.

November 14. Azt a hírt hozták, hogy a győri erődítmény falait a franciák puskaporral felrobbantották. Azt mondják, hogy ez a robbantás akkora dörrenést okozott, hogy a városban minden ablak betört és a falrombolás ereje és hatása szinte földrengést idézett elő az egész belső városban.¹⁰⁰

November 15. Ama bizonyos mosoni molnárlegényt, akit még 1809. november 5-én egy francia katonával kezdett verekedés miatt vettek katonai őrizetbe, átadták — elégtételadás végett — a vármegyének. Ezen a napon eltávozott a rendfenntartás érdekében ittlévvő zsandárnak nevezett katonaság; innen Curndorf¹⁰¹ felé Bécsbe vették útjukat.

November 16. Három francia hadbiztos jött, hogy a vármegyével egyetértve intézzék a francia és az itáliai katonaság vonulását. Gerard generális¹⁰² parancsnoksága alatt állomásozó vadász hadosztály Szolnok felé, a Kisszigeten elhelyezett 7. könnyűlovas ezred Levél felé, az aknászok csapata Hegyeshalom felé, a bádeni gyalogosezred Óvár felé, az itáliai csapatok pedig Moson felé vonulnak el. Reggel, itt töltött éjszaka után, elment az utolsó ágyúszállítmány is. Narbon generális győri parancsnok levélben kérte a vármegyét, hogy eltávozása érdekében november 17-én éjjel 2 órakor Mosonban 14, és 9 órakor Parndorfban ugyancsak 14 ló legyen éjzél. Ezt rögtön el is rendelték.

November 17. Megjött Szentmiklósról Gerard generális sárga hajtókás lovasvadász divíziója. Óvárrot és Lucsonyban helyezték el őket. Maga Gerard generális az urasági várban, Parthenschlager ellenőrnél foglalt kvártélyt. A bádeni és az itáliai gyalogos divízió, valamint a würzburgi Mosonban maradtak. Dél körül megérkeztek a 7. dragonyos ezred szállásosztói, akik átkelve a Kisszigetről, ahol eddig táboroztak, szintén Óvárrot akartak kvártélyt kijelölni, de látva azt, hogy Óvárt már teljesen elfoglalták az említett vadászok, sikerült őket rávenni, hogy szándékukat megváltoztatva Levélre menjenek szállást foglalni. Ugyanezen a napon megjelent Neustadtból egy futár, valami firenzei Hermannus nevű őrnagy levelével, ebben kérte, hogy azt a két Moson vármegyei parasztot, jelesül Rangisz Jánost és Láng Józsefet, akiket még november 13-án rendelték ki kétszersült

⁹⁹ Valószínűleg Armand-Charles Guilleminot gróf (1774—1840) tábornok, Eugène itáliai alkirály vezérkari főnöke. (Sic: i. m. I. k., 544—545. o.)

¹⁰⁰ L. Németh: Győr városa... 395. o. november 13-a alatt.

¹⁰¹ Zúrndorf, későbbi magyarított nevén Zurány, a mai Burgenlandban.

¹⁰² François-Joseph Gérard báró (1772—1832) tábornok, Davout marsall hadseregében a 9. könnyűlovas dandár parancsnoka. (Sic: i. m. I. k., 496—497. o.)

szállítására Mosonból, majd azt követően rakományukkal együtt megszöktek, szorítsák rá egy magukkal vitt zsák visszaadására, amiben a nevezett firenzei Hermannusnak több dolga volt elrejtve; máskülönben a Neustadtban maradt kocsit kártérítésül visszatartja. Erre a levélre Króner alszolgabíró úr — minthogy sejtetni lehetett, hogy ezek mosoni parasztok voltak — azt válaszolta, hogy a vármegye bizottsága elé állíttatja őket.

November 18. Reggel a Kisszigeten elhelyezett, a királyné nevét viselő dragonyos lovasezred¹⁰³ átvonult Óváron s csak Levélen állt meg. Gerard generális divíziója ezen a napon elvonult Óvárról. Az út rossz voltára, a zabbal és szénával megrakott kocsikra hivatkozva újabb lovakat követeltek, és gyötörték a főbíró, hogy adjon nekik lovat. Miután nem kapták meg, mivel már hús vagy még több kocsit kaptak innen, végigjárták a házakat, erővel és erőszakkal elvitték Szeiff serfőző lovait, azt ígérve, hogy a legközelebbi állomásról visszaküldik. Az egész katonaság Parndorf felé, onnan Neustadtba vette útját. Délután 4 óra körül megérkezett méltóságos Eszterházy herceg úr a feleségével, akiknek száműzetése a franciák eltűntével véget ért.¹⁰⁴ Óvárrott töltötték az éjszakát, majd Heimbürgba, vagyis Féltoronyba¹⁰⁵ utaztak, hogy onnan egy éjszaka és egy nap után, mihelyt meghallják, hogy a franciák eltávoztak, Kismartonba menjenek. Mindazok, akik az ellenség elől az ország felső megyéibe húzódtak, most lassan-lassan felbátorodva hazatérnek.

November 19. A vármegye területén még itt-ott található franciák környékünk-ről ma sietve eltávoztak. Ezzel a június 2-ától a mai napig szüntelenül tartó kegyetlen sorscsapás máról-holnapra véget ért. Így ez a napló is bevégeződik.

*

A napló után megint a közgyűlési jegyzőkönyv veszi át a szót.

Héthónapos kényszerű szünetelés után, 1809. december 21-én először ültek össze közgyűlésre Moson megye rendei Magyaróvárt. „Elölülő viceispán úr emlékezetbe hozván, hogy valamint a francia ellenségnek a megyében hosszas ideig, azaz a múlt Pünkösd havának (május) 16. napjátul fogva Mindszent havának (október) 20. napjáig volt tartózkodása miatt a közdolgoknak adott rend szerént való folytatásában nagy akadály tétetett” — olvassuk a jegyzőkönyvben —, javasolta, hogy mindenekelőtt az el nem intézett régebbi ügyekben hozzanak határozatot.

Felolvastatott tehát az uralkodónak még június 10-én kibocsátott „kegyelmes végzése”, mely elrendeli, hogy „mind törvény szerént állíttatott, mind pedig szabad akaratbul ajánlott nemes katonák számára és valóságos állapotjárul, úgy arrul is, hogy vagyon-é és menyenyivel légyen a vármegye hátramaradásban... mennél hamarább jelentés tétessen.” Mivel ez az utasítás — olvassuk tovább — csak július 9-én érkezett a megyéhez, „midőn tudniillik a vármegye a francia ellenség által már teljesen ellepve vala”, jelentésüket nem teheték meg, hiszen akkor „az hadakozás segedelmérül csak írást tenni is veszedelmes vala”. Mivel azonban megállapítható, hogy „e megyebeli nemes katonaságban hátramaradás nem volt, hanem az már akkor

¹⁰³ Az Eugène itáliai alkirály felesége, Amália Auguszta bajor hercegnő nevét viselő, már említett 7. dragonyos ezred.

¹⁰⁴ Eszterházy Miklós herceg és felesége, Liechtenstein Mária. „Száműzetésük”, ahogy a következőkből kiderül, abban állt, hogy a kismartoni várat a franciák rendelkezésére kellett bocsátaniuk.

¹⁰⁵ Féltorony (Halbturn, Hemiburg vagy Hemipirgum) a Fertő közelében.

Győr alatt az ellenséggel szembe is szállott, most pedig a bejelentésre már szükség nem volna, ezért a kegyelmes végezet az irományok közé fog tétetni.”

Sok gondot okozott az élelem, főleg a hús „megfogyatkozása”. Szabályozták a marhahús, a szapann és más cikkek árát, majd a spekuláció megakadályozásáról intézkedtek. Ahogy a jegyzőkönyv írja: „A mostani drágaságnak körülállásihoz tartozandó lévén az is, hogy a megyebéli mezővárosokban, úgymint Magyaróvárott és Nezsiderben tartatni szokott országos és helyi vásárokra több nyerekedő felek öszvejővén, az élelemre való minden cikkelyeket előre úgy öszveszokták vásárlani, hogy akiknek olyanokra házi szükségek vagyon, majd semmihez nem juthatnak, és ha valamiben részesülhetnek is, azt nagy áron fizetni kellek”, ezért a vásárokon a reggel 10 előtti nagybani felvásárlást eltiltják és a rendelet ellenőrzésére biztosokat jelölnek ki.

Hosszan foglalkozott a gyűlés azokkal a feljelentésekkel, amelyek egyes megyebeli lakosoknak a francia megszállás alatti magatartásával foglalkoztak. „Megvizsgálás és ítélet alá vétetett azon büntető per, melyet e vármegyének főügyésze Keviczky Sámuel úr ugyane vármegyének hajdúja, Göncz István ellen az eránt indított, hogy Theresia nevű hajadon leányának oly szabad társalkodást engedett az itt volt francia ellenséges katonákkal, hogy az ellene tett bevádoltatás szerént mintegy büntetésre való bordélymestert, úgy kellett tekinteni, és ugyanazért előbb maga, azután pedig az említett leánya is, minekutána a franciákkal tett társaságbul ide visszatért, a vármegye házáznál be is zárattattak.” A vizsgálat folyamán megejtett tanúvallomások ugyan nem igazolták egyértelműen, hogy „a fentemlített Göncz István valóban gonosz feslettségének elkövetése végett engedte legyen az említett leányát a francia katonákkal társalkodni”, a megyei bíróság mégis úgy véli, „bűnösnek találtatnék abban, hogy azt [leányát], mint a jó atyának kötelessége hozza magával, hathatósan azok [a franciák] társaságátul el nem vonta, és ezáltal botránkozást okozott; ehhez járulván az is, hogy a szolgálatinak teljesítésében is majd minden haszon nélkül való, mivel csak a kóborlásban és a bor italban tölti idejét”. Az ítélet meglegedett a vizsgálati fogságban töltött egyhónapi börtönnel és Göncz Istvánt szabadon engedte; állásvesztésre sem ítélték, „nehogy koldusbotra jusson, valami jobbulását ígérné, megtartják”. Ami pedig Teréz leányzót illeti, a döntés így szól: „noha nem tudódik ki éppen világosan a reágyanított gonoszság, de mivel az ellenséggel tett nagy barátságával nagy botránkozást okozott, mert olyan helyeken és olyan francia katonákkal volt cimborálása, melyekről a gonoszságok elkövetésénél egyebet nem lehet ítélni”, ezért háromheti fogságot kap, s utána („tekintve, hogy testében büntetni nem lehetne, mivel nyavalyatörés alatt lenni mondatik”) kitiltják a városból.

Ugyancsak a francia csapatok ittléte idején, október hónap utolsó napjaiban a mosonszolnoki csordapásztornak, Valdhauer Györgynek feltörték és kirabolták a lakását. A gyanú a horvátkimlei Pali Márton cigányra és Trézsi nevű feleségére terelődött. A megye elrendeli a gyanúsítottak elfogatását és a vizsgálat megindítását.

Blasy József köpcsényi bikáslegényt azért, mert „minekutána gazdája, Schelkszhorn Ferenc nevezetű bikás, a francia ellenségnek közelgetése alatt egynehány száz forintokból — részint bankócédulákból, úgymint 750 forintokig, részint pedig ezüstben — álló pénzét egy réz kannába csinálván, az udvaron levő kútba vetette volna, azt az említett bikáslegény, Mátyás nevezetű társával együtt megsajdítván, kivette s ellopta légyen” — a megye már korábban a vármegye tömlöcébe csukatta. Most elrendelik ügyének kivizsgálását.

„Végül — olvassuk a jegyzőkönyvben — felolvastattak a francia császár és Őfelsége [Ferenc császár] között kötött békekességnek cikelyei”, avégett, hogy „azok kihirdettvén, a békekességnek helyreállításáért Szent Ambrus éneklésében foglalt isteni dicséret minden helységben ájtatossággal vitetessen véghez”.